

DNA v policejní praxi

Analýza právní úpravy a praxe využívání DNA v sektoru policie

Pro Iuridicum Remedium zpracovali:

Jan Vobořil & Vít Ferfecki, listopad 2014

Vydáno za podmínek licence Creative Commons [CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) (Uveďte autora)

Obsah

1	Úvod	3
2	DNA a policie – právní úprava a judikatura	5
3	Praxe při analýzách DNA	14
3.1	Odběry a analýzy vzorků DNA	14
3.2	Národní databáze DNA.....	20
4	Jaké jsou zásadní problémy právní úpravy a praxe provádění analýz DNA ?	24
4.1	Nedostatečná právní úprava a nedostupnost interních pravidel policie.....	24
4.2	Praktické postupy odporující zákonu	25
4.3	Problematický systém prověřování nezbytnosti uchovávání profilů	26
4.4	Monopol policie a znemožnění revizních posudků.....	27
4.5	Interpretace důkazů DNA orgány činnými v trestním řízení	28
5	Závěr	29
6	Příloha: Právní úpravy využívání DNA policií ve vybraných zemích	30
6.1	NĚMECKO	30
6.2	POLSKO.....	33
6.3	RAKOUSKO	35
6.4	VELKÁ BRITÁNIE	38
6.5	USA	41

Vydání této publikace podpořil Fond Otakara Motejla a Open Society Foundations

**FOND
OTAKARA
MOTEJLA**

Nadace Open Society Fund Praha od roku 1992 přispívá k rozvoji otevřené společnosti a prosazuje systémové změny vedoucí k posílení demokracie v České republice. Prostřednictvím Fondu Otakara Motejla, který Nadace OSF spravuje, podporuje organizace, které rozvíjejí právní stát a usilují o vytvoření transparentního a nekorupčního prostředí v České republice. Více informací na www.osf.cz a www.motejl.cz.

1 Úvod

V posledních zhruba dvaceti letech došlo v Evropě, včetně České republiky, k prudkému rozvoji využívání analýz DNA a potažmo i uchovávání vzorků nebo profilů DNA v různých databázích. DNA lze získat prakticky ze všech tělních buněk. DNA získaná stěrem z ústní dutiny je shodná s DNA získanou z krve nebo vlasu. Využití analýz DNA je velmi široké, počínaje oblastí zdravotnictví, přes oblast rekreační genetiky (určování původu), až po určování paternity. Jednou z nejdůležitějších oblastí využívání DNA jsou pak forenzní úkoly policie, kdy porovnávání profilů DNA slouží zejména ke ztotožnění původce biologického materiálu nalezeného na místě trestného činu.

Genetika se dnes u nás využívá rutinně při vyšetřování všech druhů kriminality od závažné násilné kriminality, až po bagatelní trestnou činnost, jako jsou drobné krádeže či vloupání do aut.

Identifikace osob pomocí DNA je při dostatečném množství srovnávacího materiálu a dodržení všech laboratorních pravidel, kdy zejména nesmí dojít ke kontaminaci zkoumaného biologického materiálu, prakticky neomylná (uvádí se spolehlivost vyšší než 99,999%). To ovšem platí pouze v ideálním případě, neboť v mnoha případech není možné sestavit kompletní profil a pravděpodobnost záměny osob tím roste. V policejní práci je nutné rozlišovat pojmy vzorek DNA a profil DNA. Vzorek DNA je zajištěný biologický vzorek (stěr z ústní dutiny, tělesné tekutiny, vlasy, nehty atd.) Z tohoto biologického vzorku je prostřednictvím analýzy DNA určen profil DNA. Profil DNA je řadou sestávající se z čísel a písmen, které identifikují různý počet tzv. lokusů. Lokusy jsou úseky molekuly DNA, které obsahují jeden gen. Forma genu na lokusu představuje alelu (či alely), která je nositelem konkrétního projevu genu. V ČR se u genetických profilů zařazených do kriminalistické databáze DNA v současné době určuje 17 těchto lokusů.

V České republice byla metoda identifikace osob pomocí DNA poprvé využita v roce 1992. Od konce roku 2001 pak byl ve zkušebním provozu v Kriminalistickém ústavu Praha spuštěn systém CODIS získaný od americké FBA a začala fungovat Národní databáze DNA, v níž jsou uchovávány profily DNA získané od osob i ze stop z místa činu. Systém CODIS je využíván i v ostatních státech a umožňuje vzájemné porovnávání profilů DNA.¹

Cílem této studie zpracované nevládní organizací Iuridicum Remedium (IuRe) s podporou Fondu Otakara Motejla v rámci projektu *Transparentní nakládání s DNA, jako nezbytný předpoklad zdravé společnosti*, je shrnout stávající právní úpravu využívání analýz DNA v sektoru policie i judikaturu, která se k tomu váže, dále nahlédnout pod pokličku praxe při nakládání s genetickými vzorky a profily, jakož i při vedení kriminalistické databáze DNA. Součástí studie jsou i statistiky týkající se využívání DNA

---

¹ Vaněk, Daniel: Démonizace a demytizace databáze DNA Velkého bratra, Vesmír 90, 449, 7/2011, dostupné zde: <http://casopis.vesmir.cz/clanek/demonizace-a-demytizace-databaze-dna-velkeho-bratra>

analýz policií i komparativní přehled toho, jak je regulována otázka nakládání s DNA ve vybraných státech Evropy a v USA. Studie chce upozornit na problematické aspekty stávající právní úpravy nakládání s DNA v policejním sektoru a osvětlit veřejnosti utajované fungování Národní databáze DNA. luRe tím navazuje na dlouholetou snahu o prosazení přijetí legislativní úpravy využívání analýz DNA nejen policií, ale i dalšími subjekty.

Při zpracování studie jsme vedle odborné literatury či judikatury vycházeli zejména z Pokynu policejního prezidenta č. 250/2013, o identifikačních úkonech, který jsme si na základě žádosti dle zákona o svobodném přístupu k informacím doslova vybojovali na Policii ČR a to pouze v částečně cenzurované podobě. Dále jsme k dané věci hovořili jak se zástupci Kriminalistického ústavu Praha – ředitel KÚP plk. Ing. Pavel Kolář, CSc. a vedoucí oddělení genetiky KÚP plk. Ing. Roman Hradil, Ph.D., tak s kritiky fungování stávajícího systému, jako například s genetikem RNDr. Danielem Vaňkem, PhD., který stál u zrodu kriminalistické databáze a dnes se věnuje širokému spektru činností spojených s genetikou od pedagogické činnosti na několika vysokých školách, až po expertní a znaleckou činnost v oboru forenzní genetiky a řízení společnosti Forezní DNA servis.

V úvodu této studie považujeme za důležité uvést s jakým postojem jsme ke tvorbě studie přistupovali. Možnost vyšetřování kriminality pomocí analýzy DNA a databáze DNA považujeme za přínosné. Jedná se nicméně o velký zásah do soukromí lidí a navíc zásah prováděný v oblasti, která se rychle rozvíjí a okruh informací zjistitelných z biologických vzorků roste. Proto i informace z dnes odebraných vzorků či sestavených profilů mohou mít zcela jiný význam. Podmínkou fungování celého systému tak musí být zajištění transparentnosti nakládání s DNA a poskytnutí právních záruk, že pravidla, která jsou veřejnosti přístupná budou dodržována.

2 DNA a policie – právní úprava a judikatura

V souladu s § 4 písm. b) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů je třeba genetické údaje, tedy jak vzorek, tak profil DNA nutno považovat za citlivý osobní údaj. Při jejich zpracování je nutné postupovat v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů a dalších zákonů, které upravují nakládání s citlivými osobními údaji, jako je například zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR. Podle § 9 zákona č. 101/2000 Sb. lze zpracovávat citlivé údaje pouze se souhlasem subjektu údajů, nebo pokud se jedná o zpracování podle zvláštních zákonů při předcházení, vyhledávání, odhalování trestné činnosti, stíhání trestných činů a pátrání po osobách.

Právní úprava odebrání a využívání vzorků a profilů DNA pro účely vyšetřování trestné činnosti je v České republice velmi stručná a obecná. Až na několik ustanovení v zákoně o policii a trestním řádu, které upravují odběr biologických vzorků, je nutné vycházet z obecných ustanovení o zpracování osobních údajů zakotvených ať už v zákoně o policii nebo v zákoně o ochraně osobních údajů.

Právní předpisy předně nerozlišují vůbec vzorky a profily DNA ani nakládání s nimi, neupravují konkrétně fungování kriminalistické databáze DNA ani likvidaci vzorků nebo profilů DNA. Odebrání vzorků DNA policií je nutné rozlišit na situace, kdy je odebrán vzorek jako stopa z místa trestného činu a situaci, kdy je vzorek odebrán osobě. V druhém případě pak může být vzorek odebrán buď osobě ztotožněné, nebo osobě, u níž je totožnost neznámá a právě odběr DNA a následná analýza má dopomoci jejímu ztotožnění. Do této skupiny lze podřadit i nalezené mrtvolky neznámé totožnosti.

Co se týče účelů odběru, pak může jít jednak o účel spočívající v **šetření konkrétního trestného činu**. V takovém případě jsou odebrány jak stopy z místa činu – v postupu se podle § 158 odst. 3 TŘ, tak i biologické vzorky osob. Oprávnění policie odebrat biologické vzorky osob a provádět genetickou identifikaci je zakotveno v § 114 odst. 2 TŘ, podle něhož se odběru vzorku DNA musí podrobit „osoba, o kterou jde“, pokud to je třeba k provádění důkazu. Pojem „osoba, o kterou jde“ je nutné vykládat relativně široce. Je to podezřelý, který byl zadržen podle § 76 odst. 1 TŘ a nebylo mu dosud sděleno obvinění, obviněný, obžalovaný, odsouzený, ale také svědek, poškozený nebo zúčastněná osoba². Na základě těchto ustanovení mohou být prováděny i tzv. „plošné screeniny“, které se provádějí v případě závažných trestných činů a spočívají v porovnání profilů DNA od desítek i stovek osob nejčastěji z určitého místa, kde k závažnému trestnému činu došlo.

Nelze-li odebrání vzorku DNA pro odpor podezřelého nebo obviněného provést, je orgán činný v trestním řízení oprávněn po předchozí marné výzvě tento odpor překonat. K překonání odporu

---

² Zúčastněnou osobou se v trestním řízení rozumí osoba, jejíž věc má být nebo byla zabráná.

podezřelého potřebuje policejní orgán předchozí souhlas státního zástupce. Způsob překonání odporu musí být přiměřený jeho intenzitě (viz § 114 odst. 4 TR).

Postup podle uvedených ustanovení § 114 TR musí úzce souviset s nutností využití genetického materiálu jako důkazu v konkrétním trestním řízení. V trestním řízení nelze provádět odběr vzorku DNA za účelem získání informací o profilu DNA paušálně u všech obviněných, obžalovaných, odsouzených či zadržených podezřelých (a obzvláště ne u všech svědků, poškozených či zúčastněných osob). Odběr vzorku musí vždy korespondovat s potřebou získání určitého důkazu při vyšetřování konkrétního případu. Z toho vyplývá, že získané vzorky nebo profily DNA nelze dále uchovávat pro jiné účely, než je právě konkrétní vyšetřování, v rámci něhož došlo k odběru. Sporné a dle našeho názoru nelegální je ale i porovnávání takto získaných profilů se stopami z míst jiných trestných činů.

Důkazy pro potřeby trestního řízení jsou získávány buď ve formě odborného vyjádření nebo ve formě znaleckého posudku (§ 105 TR). V současné době není nijak detailněji upraveno, co vlastně je možné na odebraném vzorku zkoumat. Vedle pouhé jednoduché identifikace – tzn. srovnání profilů stopa-stopa, stopa-osoba – lze vzorky analyzovat i v dalších směrech. Často se například mluví o tzv. *family searchingu*. Ten funguje tak, že pokud například stopa z místa činu neodpovídá plně profilu uloženému v databázi DNA, ale s některým profilem má větší počet společných znaků, můžeme určit stupeň příbuzenství osoby zanesené v databázi s původcem stopy z místa činu. Dalšími možnostmi pak může být zjišťování různých znaků z biologického vzorku, které mohou sloužit jako operativní poznatky při vyšetřování – např. pravděpodobná etnicita pachatele, charakteristika vnějších znaků apod. Podle vyjádření zástupců Kriministického ústavu se nicméně ani family-searching ani určování etnicity v současné době se vzorky běžně neprovádí.³

Druhým účelem odebrání biologického vzorku je odběr **osobě buď pro účely jejího ztotožnění nebo pro účely budoucí identifikace**. Odebírání DNA vzorků osob je upraveno především v § 63 a § 65 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR (dále jen „zákon o policii“). V § 63 odst. 2 dává tento zákon policii oprávnění vyzvat k prokázání totožnosti velmi široký okruh osob uvedených pod písmeny a) – l). V případě, že nelze totožnost osoby zjistit jiným způsobem, je v souladu s § 63 odst. 4 policista oprávněn získat informace potřebné k ztotožnění dané osoby snímáním daktyloskopických otisků, zjišťováním tělesných znaků, měřením těla, pořizováním obrazových, zvukových a jiných záznamů a odebíráním biologických vzorků umožňujících získání informací o genetickém vybavení.

V souladu s § 65 odst. 1 pak může policista při plnění svých úkolů a pro účely budoucí identifikace mimo jiné také odebírat biologické vzorky umožňující získání informací o genetickém vybavení u:

---

³ Zápis ze schůzky luRe-Kriministický ústav Praha, 24.10.2014

- osoby obviněné ze spáchání úmyslného trestného činu nebo osoby, které bylo sděleno podezření pro spáchání takového trestného činu,
- osoby ve výkonu trestu odnětí svobody za spáchání úmyslného trestného činu,
- osoby, jíž bylo uloženo ochranné léčení, nebo
- osoby nalezené, po níž bylo vyhlášeno pátrání a která nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu.

Pokud **osoba nesouhlasí s odběrem** vzorku DNA, může i zde policista v souladu s § 63 odst. 4 a § 65 odst. 2 tohoto zákona po provedení marné výzvy překonat její odpor. Překonání odporu není možné v případě, že by došlo k zásahu do tělesné integrity dané osoby. V případě stěru z ústní dutiny, který je zpravidla využíván k odběru vzorku DNA, k zásahu do tělesné integrity nedochází. To konstatoval i Ústavní soud, který v roce 2010 vydal stanovisko pléna ve věci Pl.ÚS-st. 30/10 ze dne 30. 11. 2010 vztahující se k otázce bukalního stěru ve vztahu k zákazu sebeobviňování. Podle tohoto stanoviska se na „*úkony dle § 114 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, spočívající v sejmutí pachové stopy, odebrání vzorku vlasů a bukalního stěru, jejichž cílem je získání objektivně existujících důkazů pro forenzní vyšetření a které nevyžadují aktivní jednání obviněného či podezřelého, ale toliko strpění jejich provedení, nelze pohlížet jako na úkony, jimiž by byl obviněný či podezřelý donucován k ústavně nepřipustnému sebeobviňování. K zajištění součinnosti obviněného či podezřelého při opatřování těchto důkazů je tudíž možno užít zákonných donucovacích prostředků.*“

Právě § 65 PolZ je uváděn jako právní základ pro existenci Národní databáze DNA (dále jen „ND DNA“). V § 65 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR je stanoveno, že pro účely budoucí identifikace může Policie ČR odebírat biologické vzorky. **Výklad, že slovem „odebírat“ myslel zákonodárce i slovo „uchovávat“ je nicméně značně extenzivní.** Tomu, že ani zákon o policii neposkytuje právní základ pro jakékoli uchovávání DNA vzorku nebo profilu mimo rámec konkrétního případu, nasvědčuje i skutečnost, že vzorek, ale i profil DNA, jsou nositeli informací například o etnicitě jejich nositele. Jestliže u vzorku DNA je to zřejmé, tak u profilu DNA by sice měly být sledovány údaje o tzv. nekódující části DNA, o nichž není známo, že by kromě pohlaví určovaly jakékoli strukturní nebo funkční vlastnosti organismu. Rozvoj genetiky a zejména pak nárůst počtu studií využitelných pro srovnání nicméně umožňují etnicitu zjišťovat i z profilu DNA. Na tuto skutečnost upozornil ve svém rozsudku ve věci S. a Marper proti Spojenému království (bod 76) už Evropský soud pro lidská práva a v současné době získání těchto informací z profilu DNA při využití různých komparativních studií a veřejně přístupných

informací to již nepopírá ani Ministerstvo vnitra, i když zároveň uvádí, že v prostředí ČR nemá určování etnicity nějaký zásadní význam.

V souladu s § 79 odst. 2 PolZ je shromažďování osobních údajů o rasové příslušnosti, tedy o etnicitě, možné pouze tehdy, „*je-li to nezbytné pro účely šetření konkrétního trestného činu nebo správního deliktu.*“ Z toho vyplývá, že **biologický vzorek nesoucí informaci o etnicitě, by měl být odebírán pouze za účelem šetření konkrétní věci** a nikoli za účelem získání profilu DNA a jeho vložení do ND DNA. Zároveň každá policejní databáze, která nebude přímo zřízena zákonem a budou v ní uchovávány informace o etnicitě k účelům širším, než je vyšetřování konkrétního případu, tedy bude s tímto ustanovením v rozporu. Týká se to bohužel i ND DNA.

Otázka **jak dlouho by se měly vzorky a profily DNA uchovávat**, a to ať už v souvislosti s prováděním analýz podle PolZ nebo TŘ, upravují § 79 - 88 zákona o policii. Z této obecné úpravy nelze vyčíst žádná jiná pravidla pro posuzování adekvátnosti uchovávání konkrétních vzorků nebo profilů DNA s výjimkou velice vágního pojmu „*nezbytnosti*“. Nezbytnost takového uchovávání by měla být posuzována ve vztahu ke konkrétním pachatelům, spáchaným trestným činům a pravděpodobnosti opakování trestné činnosti. Tato rizika se v čase mění u každého pachatele individuálně. Záleží přitom nejen na typové závažnosti trestného činu, ale i na době řádného života po výkonu trestu, zázemí pachatele a v neposlední řadě i na možnosti využití profilu DNA pro identifikaci u daného typu trestného činu. Jak uvidíme dále, tak praxe je zcela odlišná a uchovávání profilů DNA je prostřednictvím interního pokynu stanovena jednotně, když profily odsouzených osob mají být likvidovány po 80 letech od jejich uložení do systému.

Stávající **právní úprava je dlouhodobě označována za nedostatečnou** jak ze strany ochránců osobních údajů (Úřad pro ochranu osobních údajů, luRe), tak ze strany odborníků z řad policie.⁴ Základním problémem je nedostatečná právní úprava vedení Národní databáze DNA a s tím spojená nedostupnost informací o nakládání s DNA pro veřejnost. Kromě obecných formulací PolZ, který upravuje pouze odběry biologických vzorků pro budoucí účely, upravuje problematiku dalšího nakládání s vzorky a profily, jakož i vedení Národní databáze DNA kompletně Pokyn policejního prezidenta č. 250/2013, o identifikačních úkonech ze dne 3.12.2003 (dále jen „Pokyn“), který nahradil několik předchozích pokynů, zejména pak závazný pokyn policejního prezidenta č. 88/2002, k naplňování, provozování a využívání Národní databáze DNA. Dokument není veřejně přístupný a plný přístup k tomuto dokumentu je ze strany Policie ČR i Ministerstva vnitra odpírán.⁵

⁴ Např. Kozina, Jiří: Právní aspekty využití analýzy DNA pro identifikační účely, Kriminální věda 1/2011, dostupné zde: www.mvcr.cz/soubor/kozina-pdf.aspx

⁵ Znění závazného pokynu policejního prezidenta č. 88/2002, k naplňování, provozování a využívání Národní databáze DNA získal aktivista Tomáš Pecina na základě žádosti podle zákona o Voborném přístupu k informacím až na základě rozsudku Městského soudu v Praze v lednu 2013 (rozsudek dostupný zde: <http://www.pecina.cz/files/rozsudek63.pdf>). Znění nového pokynu č. 250/2013 získalo luridicum Remedium ovšem v cenzurované podobě poté, co

Regulace takto významné oblasti, v níž dochází k zásahu do základního práva na ochranu osobních údajů pouhým pokynem policejního prezidenta, který ani není obecně závazným právním předpisem, natož zákonem, je zřejmě **v rozporu s ústavním principem zakotveným v čl. 2 odst. 3 Ústavy, podle nějž lze státní moc uplatňovat pouze na základě a v mezích zákona, jakož i čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod**, které upravují právo na soukromí, ochranu osobních údajů a informační sebeurčení. Důvod, účel a hranice omezení základního práva by měly být seznatelné ze samotné právní úpravy.⁶ Zejména pokud jde o hranice, tak to v tomto případě neplatí. Stávající stav rovněž neodpovídá Doporučením R (92) 1 Výboru ministrů členských států o využívání analýzy deoxyribonukleové kyseliny v rámci systému trestní justice. Vytvoření a provozování jakéhokoli registru DNA pro účely vyšetřování a stíhání trestných činů by mělo být podle tohoto Doporučení právně upraveno. Závazný pokyn policejního prezidenta takovou právní úpravou není. Doporučení dále v § 8 odst. 2 4 odst. 2 říká, že by měla být „*přijata opatření zajišťující, že výsledky analýzy DNA a informace z nich odvozené budou zničeny, jakmile nebude potřeba nadále je uchovávat pro účely, k nimž byly použity. Výsledky analýzy DNA a informace z nich odvozené však mohou být uchovány, jestliže byl dotčený jednotlivec odsouzen pro závažné trestné činy ohrožující život, zdraví nebo bezpečnost osob. Pro takové případy musí vnitrostátní právní předpisy stanovit přesnou dobu uchovávání.*“ Stávající právní úprava, ale ani praxe nijak nerozlišuje pokud jde o druhy trestné činnosti, pro něž byl pachatel odsouzen a v ND DNA jsou uchovávány DNA profily všech odsouzených k trestu odnětí svobody pro jakýkoli úmyslný trestný čin.

V neposlední řadě stávající právní úprava i praxe určovaná pokynem policejního prezidenta odporuje i judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. Jak vyplývá z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci **S. a Marper proti Spojenému království**, tak je nezbytné, aby právní úprava upravující vedení genetických databází měla určitou kvalitu. Soud v dané věci konstatoval, že jak uchovávání buněčných vzorků, tak profilů DNA je nutné považovat za zásah do práva na soukromí dle čl. 8 odst. 1 Úmluvy (bod 77). Tento zásah je pak v souladu s čl. 8 odst. 2 Úmluvy možné provést pouze v případech, kdy se jedná o zásah, který je v „*souladu se zákonem*“ a zároveň splňuje kritérium „*nezbytnosti*“.

Pokud jde o otázku toho, co lze považovat za **soulad se zákonem**, tak soud konstatuje a odkazuje na svoji předchozí judikaturu, že zákon musí upravovat „*minimální požadavky obsahující zejména délku, uložení, použití, přístup třetích osob, procedury vedoucí k ochraně celistvosti a důvěrnosti údajů a procedury jejich ničení, a to způsobem, aby jednotlivci disponovali dostatečnými zárukami proti riziku*“

---

proběhla tři kola odvolání k Ministerstvu vnitra. V současné době je podána žaloba domáhající se poskytnutí celého pokynu k Městskému soudu v Praze.

K tomu viz <http://www.slidilove.cz/content/iure-podalo-zalobu-na-ministerstvo-vnitra-pro-utajovani-informaci-0>)

⁶ Srovnej např. Wagnerová, Eliška a kol: Listina základních práv a svobod – komentář, Praha 2012, s. 287

zneužití a svévole“ (bod 99). Soud dále konstatoval, že vzhledem k používání nových technologií při zpracování genetických údajů, zejména pak genetických vzorků, je na místě aplikace **principu předběžné opatrnosti**. Soud uvádí, že „s ohledem na rychlé tempo, kterým probíhají inovace v oblasti genetiky a informačních technologií, Soud nemůže nepřihlédnout k možnosti, že aspekty soukromého života svázané s genetickými informacemi budou v budoucnu předmětem zásahu novými formami, jež nelze dnes s přesností předvídat.“ (bod 71)

Jak již bylo řečeno, tak pro potřeby Policie ČR je upraveno v § 65 PolZ toliko odebírání genetických vzorků pro účely budoucí identifikace. Prakticky veškerá úprava nakládání s genetickými informacemi pokud jde o jejich zpracování do profilu DNA, uložení v ND DNA a následné využívání či likvidaci je svěřena Pokynu, který nelze v žádném případě považovat za „zákon“ ve smyslu jak je tento pojem vykládán ze strany Evropského soudu pro lidská práva. Ten v například v rozsudku **Rotaru proti Rumunsku** připomněl svou „ustálenou judikaturu, podle níž slova "v souladu se zákonem" znamenají nejen, že inkriminované opatření musí mít podklad ve vnitrostátním právu, ale týkají se rovněž kvality příslušného zákona: ten musí být dostupný (fr./ang.: accessible) dotčené osobě a předvídatelný (fr./ang.: prévisible/foreseeable) (bod 52). V rozsudku ve věci **Silver a další proti Spojenému království** vyložil, že aby byl zásah do základních práv „v souladu se zákonem“ musí být splněna určitá kritéria. Jedním z těchto kritérií je požadavek, aby byl předpis dostatečně přístupný, aby byl zveřejněn. Zákon rovněž musí být formulován dostatečně přesně, aby občan mohl přizpůsobit své chování. Jak soud konstatoval výslovně, tak se **nemůže jednat o neveřejné interní instrukce** (body 87 a 88).⁷

Nedostatečností právní úpravy odběrů DNA a jejich následnému uchovávání, se již zabývala i judikatura. Zejména se jednalo o případy spojené s plošnými odběry DNA vězňům ve věznicích v roce 2007. V rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. **30 Cdo 2778/2011** ze dne 28.02.2013, v němž se zabýval otázkou náhrady nemajetkové újmy za nesprávný úřední postup, rozhodl o zrušení rozsudku odvolacího soudu, který označil za nesprávný. Nejvyšší soud reagoval na dovolání žalobce, přičemž v předchozím řízení soudy obou stupňů dovodily, že odběrem biologického vzorku žalobce dne 27. 6. 2007 došlo k nesprávnému úřednímu postupu Policie ČR, když rozkaz policejního prezidenta a jeho závazný pokyn k naplňování, provozování a využívání Národní databáze DNA jdou nad rámec zákonných ustanovení. Tímto odběrem byla zasažena tělesná integrita žalobce, kdy policisté nebyli oprávněni odebrat vzorek DNA přes žalobcův nesouhlas. Oproti soudu prvního stupně, jenž u žalobce nedovodil vznik nemajetkové újmy, dospěl odvolací soud k závěru, že žalobci uvedeným postupem Policie ČR vznikla nemajetková újma dle § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem (dále jen „OdpŠk“). Odběru DNA se

---

⁷ Antoš, Ondřej: Právní režim informací v genetických databázích a biobankách, Revue pro právo a technologie 9/2014, s. 149

žalobce podrobil pod pohrůžkou násilí a toto jednání bylo pro něj ponižující, což nepochybně představuje negativní zásah do jeho osobní integrity. Žalobci nicméně nepřiznal peněžité zadostiučinění, jako dostatečné odškodnění považoval konstatování porušení práva (nedošlo k nemajetkové újmě takové intenzity, aby bylo na místě přiznat finanční náhradu). Odvolací soud zdůraznil, že může posuzovat nesprávný úřední postup pouze ve vztahu k osobě žalobce, nikoliv se vyjadřovat k databázi evidence DNA či rozhodovat o vině konkrétních funkcionářů Policie ČR a tím vydat rozhodnutí, které by mělo preventivní či odstrašující funkci.

Nejvyšší soud v dané věci konstatoval, že nebylo dostatečně zjištěno, zda provedený odběr biologického vzorku proběhl za účelem ukotveným v § 42e odst. 1 písm. e) zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky (dnes je tato úprava obsažena v § 65 zákona o policii) nebo podle § 114 TR. Toto je nutné nejprve posoudit a teprve pak, jak konstatoval Nejvyšší soud, *„bude možno posoudit, zda daný úkon naplňuje či nenaplňuje hypotézu příslušného zákonného ustanovení, zda jde o zákonný podklad formulovaný předvídatelně, zda dostatečně jasně definuje rozsah diskrece svěřené příslušným orgánům a způsob výkonu této diskreční pravomoci, zda byl zásah v souladu s uvedeným zákonem skutečně proveden, zda jím byl materiálně sledován jeden z legitimních cílů předvídaných čl. 8 odst. 2 Úmluvy a konečně zda byl pro dosažení tohoto cíle přiměřený (pro něj nezbytný). Bude-li na základě uvedených úvah shledáno, že v žalobcově případě nebyla některá z uvedených podmínek splněna, bude třeba uzavřít, že provedením bukalního stěru došlo k porušení žalobcova práva na soukromí, chráněného čl. 8 odst. 1 Úmluvy a čl. 10 odst. 2 Listiny, a tím i k nesprávnému úřednímu postupu podle § 13 odst. 1 věta první OdpŠk.“*

V dalších věcech řešil Nejvyšší soud otázku, jakým způsobem by se měl poškozený neoprávněným odběrem DNA domáhat svých nároku. Ve věci vedené pod sp. zn. **30 Cdo 3279/2012** ze dne 24.4.2013 se Nejvyšší soud zabýval jednak tím, u jakých soudů měl být uplatněn zdržovací nárok ve věci odběru a uchovávání DNA a podle jakých norem má být posuzován nárok na omluvu a zadostiučinění za újmu způsobenou nesprávným úředním postupem. Nejvyšší soud konstatoval, že zdržovací nárok by měl být projednán v rámci správního soudnictví. Soud dále uvedl, že žalobce na omluvu a přiměřené zadostiučinění byl soudy nižšího stupně správně posuzován podle OdpŠk a nikoli podle ustanovení o ochraně osobnosti v občanském zákoníku. V rozsudku ze dne 6.2.2013, sp. zn. 30 Cdo 2040/2012 Nejvyšší soud posuzoval otázku, kdy je třeba uplatnit nárok podle OdpŠk, respektive, kdy nastal počátek běhu promlčecí lhůty pro uplatnění nároku. Za počátek běhu této lhůty byl přitom označen den následující po provedeném odběru, kdy se měl žalobce dozvědět o nesprávném úředním postupu. Proto byl nárok žalobce Nejvyšším soudem označen za promlčený.

Otázce dostatečnosti právní úpravy se věnoval v rozsudku ve věci vedené pod sp. zn. **31 C 70/2012** ze dne 3.1.2013 i Městský soud v Praze. Ten rozhodl o povinnosti Policie ČR zlikvidovat vzorek i profil DNA žalobce a konstatoval nedostatečnost právní úpravy upravující odebrání a další nakládání s DNA ze strany policie. V rozsudku soud uvedl, že *„tím, že úprava této problematiky je fakticky svěřena do rukou policie, dochází k zásadnímu a volenými orgány nekontrolovanému vychýlení rovnováhy ve prospěch jednoho společenského zájmu (na zajištění bezpečnosti) na úkor druhého (na zachování soukromí), což je v demokratické společnosti nepřijatelné. Posouzení, do jaké míry je možné omezit soukromí ve prospěch bezpečnosti, je nutno (nejde-li o výjimečnou ad hoc situaci vyžadující si okamžité řešení) přenechat výhradně zákonodárcům a nikoli policejním důstojníkům.“*⁸ Proti tomuto rozsudku bylo podáno ze strany ministerstva vnitra odvolání k Vrchnímu soudu v Praze, který zatím ve věci nerozhodl.

Je zajímavé, že otázkou zpracování DNA vzorku a profilu žalobce ve výše zmíněné věci se zabýval Městský soud v Praze a následně i Nejvyšší správní soud i ve věci správní žaloby ministerstva vnitra proti rozhodnutí předsedy Úřadu pro ochranu osobních údajů, kterým byla žalobci uložena pokuta za neoprávněné zpracování osobních údajů v souvislosti s vedením Národní databáze DNA. Nejvyšší správní soud v rozhodnutí sp. zn. **4 As 168/2013** ze dne 30.4.2014 zamítl kasační stížnost ÚOOÚ proti rozhodnutí Městského soudu v Praze. Nejvyšší správní soud se v rozhodnutí odmítl vyjádřit k otázce zákonnosti existence ND DNA, neboť to *„vybočuje z rámce předmětu řízení a protože by vyřešením této otázky nahradil nejen činnost krajského soudu, ale i samotného správního orgánu, přičemž jeho rozhodnutí by bylo konečné a nebyl by proti němu přípustný žádný řádný opravný prostředek.“* Nejvyšší správní soud se tak vyjádřil pouze k legálnosti uchování DNA v konkrétním případě původního stěžovatele, který spáchal zvláště závažný trestný čin hospodářské povahy. Zásah do práv v tomto případě označil za ospravedlnitelný vzhledem k předchozímu úmyslnému a protiprávnímu jednání. Soud dále konstatoval, že *„neshledal, že by právní úprava zákona o policii, o níž žalobce opíral zpracování citlivého osobního údaje v podobě vzorku DNA v nyní řešeném případě, nevyhovovala minimálním požadavkům na zákonný podklad zásahu do práva na ochranu soukromého života, jak je formuloval Evropský soud pro lidská práva. Nepředjímá tím ovšem výsledek testu proporcionality a dostatečnosti zákonného podkladu v jiných případech lišících se od nyní posuzovaného v podstatných ohledech.“*⁹ Toto stanovisko považujeme za poněkud rozporné, neboť okolnosti individuálního případu, na něž se právní úprava vztahuje mohou mít sice vliv na test proporcionality, ale nemohou mít žádný vliv na hodnocení kvality právní úpravy. Právní úprava buď odpovídá požadavkům, které na ni jsou kladeny a nebo nikoli, bez ohledu na osoby či případy, na něž dopadá.

⁸ Rozsudek je dostupný zde: <http://www.slidilove.cz/sites/default/files/rozsudek-dna-pivoda.pdf>

⁹ Rozsudek dostupný zde: http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2013/0168_4As__130_20140530081600_prevedeno.pdf

Z výše uvedené judikatury je zřejmé, že ve všech případech, kdy soudy meritorně hodnotily (ne)dostatečnost legislativní úpravy odebrání a následného nakládání s DNA zejména pak pokud jde o ND DNA¹⁰ bylo konstatováno, že právní úprava je nedostatečná. Žádné z těchto rozhodnutí se nicméně nestalo pravomocným. Pokud jde o poslední citovaný rozsudek NSS, tak ten se otázce dostatečnosti právní úpravy snažil vyhnout a přestože v závěru odůvodnění uvedl, že úprava splňuje minimální nároky, tak vzápětí uvedl, že to platí pouze v daném konkrétním posuzovaném případě.

Výsledkem snahy o prosazení **přijetí zákona o DNA** bylo schválení úkolu ministerstvu vnitra ze strany vlády ČR z listopadu 2012, aby na základě tezí připravených ze strany luRe a schválených Radou vlády pro lidská práva připravilo znění nového zákona o DNA.¹¹ Tento zákon v paragrafovém znění měl být připraven do konce října 2013. Na konci září 2013 nicméně vláda v souvislosti s předčasnými volbami schválila ministerstvu vnitra zrušení tohoto úkolu.¹² V současné době tak příprava zákona stojí a nic nenasvědčuje tomu, že by se v ní mělo v nejbližší době pokračovat.

---

¹⁰ tzn. rozhodnutí soudů nižší instance předcházející rozsudku NS sp. zn. 30 Cdo 2778/2011 a rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 31 C 70/2012

¹¹ Usnesení vlády ČR č. 832 ze dne 14.11.2014, dostupné: http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/web/cs?Open&2012&11-14

¹² Iuridicum Remedium, TZ: Vláda zastavila práci na zákoně o DNA. Může to ohrozit i využívání analýz DNA při vyšetřování trestných činů, 8.10.2013, dostupné na: <http://www.slidilove.cz/content/vlada-zastavila-praci-na-zakone-o-dna-muze-ohrozit-i-vyuzivani-analyz-dna-pri-vysetrovani-tr>

3 Praxe při analýzách DNA

3.1 Odběry a analýzy vzorků DNA

To jak skutečně práce s lidskou DNA u policie vypadá lze konkrétněji zjistit z Pokynu, který fakticky oblast využívání analýz DNA ze strany policie reguluje. Znění pokynu je nicméně ze strany Policie ČR a Ministerstva vnitra utajováno a nebylo v kompletní podobě poskytnuto ani autorům na základě žádosti podané v souladu se zákonem č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Přesto ze získané části Pokynu spolu s informacemi získanými na schůzce s představiteli Kriminalistického ústavu v Praze lze získat představu o tom, jak v praxi využívání DNA analýz policií vypadá.

Předně je nutné říci, že genetické analýzy se dnes používají **u všech typů kriminality** od relativně banálních drobných krádeží až po závažné násilné trestné činy. Kriminalistická práce začíná obvykle na místě, kde byl spáchán trestný čin. **Ohledání místa činu a zajištění stop** s možnými biologickými stopami by měli zajišťovat speciálně vyškolení kriminalisté, kteří používají tzv. „DNA free“ materiál, tedy odběrové soustavy bez kontaminace cizorodou DNA. Pokud jde o charakter stop, tak vedle klasických biologických stop, jako jsou např. krev, sperma, poševní sekret, sliny na nedopalcích, vlasy, šupinky kůže se stále více zajišťují stěry z kontaktních míst, tj. z míst, kterých se pachatel mohl při své nezákonné činnosti dotknout. Oproti klasickým biologickým stopám, jsou tyto vzorky na vlastní analýzu velmi problematické, neboť se často jedná o směsné vzorky¹³, v nichž lze identifikovat DNA více osob, či o vzorky, ve kterých je velmi malé množství DNA.

Riziku kontaminace mají dále zabránit eliminační databáze, jejichž účelem je zpracovávat DNA profily osob, které přicházejí do styku s odebranými stopami.¹⁴ Jedná se jak o eliminační databáze osob podílejících se na výrobě spotřebního materiálu, který je využíván k analýze DNA (vedou výrobci těchto materiálů), dále o **laboratorní eliminační databáze** osob, které přímo provádějí testování DNA v laboratoři, **eliminační databáze osob, které manipulují se stopami** (zajišťování, balení, převoz atd.) Vedle vedení těchto eliminačních databází je nutné rovněž zmínit, že jsou prováděny eliminační **analýzy tzv. domácích osob** (např. majitel vozidla, majitel vyloupeného bytu) v případě zajišťování stěrů z míst, kterých se domácí osoba běžně dotýká. Tyto údaje nejsou podle vyjádření zástupců Kriminalistického ústavu ukládány do ND DNA a slouží pouze k vyloučení kontaminace v rámci vyšetřování konkrétního případu.

---

¹⁴ Tyto databáze mají předejit obdobným případům, jako byl případ tzv. „Fantoma z Heilbronnů“. V tomto případě hledali němečtí policisté 16 let ženu, která se dopouštěla desítek trestných činů včetně vražd. Následně bylo zjištěno, že DNA profil, který byl získán při odběrech stop patřil ženě, která balila odběrové soustavy, přičemž při balení došlo ke kontaminaci odběrových soustav. Více viz http://en.wikipedia.org/wiki/Phantom_of_Heilbronn

Vedle odběru stop z místa činu dochází i k odběru DNA konkrétních osob a to buď osob, které jsou identifikovány (např. z průkazu totožnosti) nebo osob, které identifikovány nejsou a analýza DNA má k jejich identifikaci přispět. Jedná se o tzv. zájmové osoby dle čl. 2 písm. c) Pokynu. Konkrétně pak o:

- osoby prověřované pro podezření, že spáchaly trestný čin (dále jen „prověřovaný“)
- osoby obviněné ze spáchání úmyslného trestného činu (dále jen „obviněný“) nebo osoba, které bylo sděleno podezření ze spáchání úmyslného trestného činu ve zkráceném řízení (dále jen „podezřelý“)
- osoby odsouzené a vykonávající trest odnětí svobody za spáchání úmyslného trestného činu (dále jen „odsouzený“)
- osoby, kterým bylo uloženo ochranné léčení nebo zabezpečovací detence (dále jen „osoba v ochranném léčení“)
- osoby, po nichž bylo vyhlášeno pátrání, byly nalezeny a mají omezenou svéprávnost (osoby s omezenou svéprávností“)
- neznámé mrtvoly,
- osoby neznámé totožnosti,
- eliminační osoby (tzv. domácí osoby – ti co se pohybovali na místě činu, osoby biologicky příbuzné s hledanou nebo pohřešovanou osobou, účastníci plošného screeningu) a
- osoby, kterým byla zneužita identita, a tyto požádají o provedení odběru (dále jen „osoba se zneužitou identitou“).

Odběr biologického materiálu bukním stěrem je dnes pro účely budoucí identifikace prováděn všem obviněným z úmyslného trestného činu. To potvrdil například v roce 2013 pro Lidové noviny policejní prezident Petr Lessy.¹⁵ Jestliže s praxí, že důkazy DNA by měly být obecně přípustné při vyšetřování jakéhokoli trestného činu, lze souhlasit. Tak otázka, u jakých trestných činů by mělo být přípustné zařadit obviněné nebo odsouzené (právě od nich pochází největší množství profilů DNA v databázi) do ND DNA, je minimálně sporná. Policie i Ministerstvo vnitra argumentují tím, že i pachatelé drobné kriminality se v budoucnu mohou dopustit kriminality závažnější a jejich profil DNA pak může pomoci k jejich usvědčení.¹⁶ Pohled by ale spíše měl být obrácený, neptat se pouze kolik vrahů v minulosti kradlo, ale i kolik zlodějů v budoucnu vraždilo. Otočením optiky se zjistí, že drtivá většina těch, kteří se

¹⁵ Boj o uchování DNA. Úřad se zastal muže proti postupu policie, 30.1.2013; dostupná na: http://www.lidovky.cz/nebyl-z-niceho-obvinen-presto-mu-odebrali-dna-nepravem-rekl-uouu-p85-/zpravy-domov.aspx?c=A130129_160931_in_domov_spa

¹⁶ Analýza kriminální historie pachatelů vražd, kterou zpracovala Policie ČR v roce 2011 a luRe byla poskytnuta ze strany ministerstva vnitra ukazuje, že z 313 známých pachatelů vražd se v minulosti dopustilo majetkové trestné činnosti 242 osob. Celkem se tyto osoby dopustily průměrně v minulosti 8, 42 různorodých trestných činů (Borovanská, Michaela: *Analýza kriminální historie pachatelů vražd, 2011*)

dopouští drobné kriminality se v budoucnu závažné kriminality nedopustí. Například u hospodářských trestných činů (krácení daní apod.) je nestejnorodá recidiva málo pravděpodobná a navíc využitelnost DNA analýzy při vyšetřování trestných činů hospodářského charakteru, kde je totožnost pachatelů obvykle známa, je minimální. Pravidla pro odběry DNA pro účely budoucí identifikace by tak podle našeho názoru měly více diverzifikovat mezi pachateli různých trestných činů, podobně jako by měla být mnohem variabilnější doba uchovávání profilů DNA.

Vraťme se ale nyní k tomu, **jak probíhá odběr DNA vzorku** bukálním stěrem. Odběr – provedený bukálním stěrem ze sliznice z úst - může provést jakýkoli příslušník policie, ale zpracování musí provést specialista, tím je buď kriminalistický znalec, nebo kriminalistický technik (čl. 2 písm. h) a čl. 4 Pokynu). Obal odběrové soustavy by pak měl obsahovat v souladu s § 72 odst. 6 Pokynu jméno, příjmení, rodné číslo, pohlaví a podpis zájmové osoby, které byl odběr proveden, dále jedinečné identifikační číslo odběrové soustavy a údaje vztahující se k identifikačnímu úkonu (datum odběru, jméno osoby, která odběr provedla, identifikační číslo spisu).

V souladu s čl. 3 Pokynu může být proveden odběr biologického materiálu u **prověřovaných** osob pouze v případě, že je to v souvislosti s vyšetřováním trestného činu, kde byly zajištěny stopy, které mohou sloužit k porovnání. U osob **obviněných, podezřelých, odsouzených, osob v ochranném léčení i osob s omezenou svéprávností** může být odběr uskutečněn bez ohledu na zajištěné stopy dle § 65 zákona o policii. U osob **biologicky příbuzných** (např. v souvislosti s pátráním po hledané či pohřešované osobě), **osob účastnících se plošného screeningu** a **osob se zneužitou identitou** je navíc nutné disponovat souhlasem na předepsaném formuláři (čl. 3 odst. 2 Pokynu).

Odběr biologického materiálu je zaznamenán do informačního systému FODAGEN. V systému FODAGEN jsou uloženy osobní údaje osob, kterým byly odběry provedeny a tento systém je ve správě **Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování** (dále jen „ÚSKPV“). Do tohoto systému je rovněž specialistou vloženo jedinečné číslo odběrové soustavy, kterou byl odběr uskutečněn. Při vkládání je nutné dostatečně ověřit totožnost osoby. Jak potvrdili zástupci Kriminalistického ústavu, tak zejména v případě cizinců, kteří se často prokazují nedůvěryhodnými doklady, může dojít k vložení profilu pod jiným jménem, což může v budoucnu vést i **k justičním omylům a odsouzení nevinného člověka, jemuž byla ukradena identita.**

Odeslání odebraného materiálu do laboratoří zajišťuje příslušný vyšetřovatel útvaru, který si daný identifikační úkon vyžádal. Samotná analýza odebraného vzorku DNA je v ČR prováděna v Kriminalistickém ústavu Praha a dále na sedmi pracovištích - odborech kriminalistické techniky a expertiz (OKTE) krajských ředitelství policie v Brně, Ostravě, Ústí nad Labem, Českých Budějovicích, Plzni, Hradci Králové a Kladně. Krajské ředitelství policie hl. m. Prahy má pracoviště OKTE, ale nemá

laboratoř genetiky, proto veškeré analýzy DNA pro Prahu zpracovává Kriminalistický ústav Praha.¹⁷ Znalecké pracoviště ověří v souladu s čl. 7 odst. 7 Pokynu, zda jsou k dané odběrové soustavě osobní informace v systému FODAGEN, pokud nikoli, tak je příslušné pracoviště vyzváno k doplnění údajů.

Požadavky na provedení analýzy jsou zpracovávány v pořadí, v jakém jsou doručeny. Po konzultaci se zpracovatelem spisu lze některé požadavky, s ohledem na závažnost a naléhavost daného případu, zpracovat přednostně. Rychlost zpracování znaleckého výstupu záleží na druhu požadavku, jakož i charakteru a množství stop, které jsou doručeny ke zkoumání. Ukončení zkoumání a odevzdání znaleckého výstupu může trvat od několika dnů do několika měsíců.

Analýzy jsou v případě nejasných výsledků prováděny i opakovaně, dokud není získán výsledek na úrovni individuální identifikace. Problematické v tomto ohledu jsou zejména směsné vzorky, kde může být prováděn i větší počet opakovaných analýz. U směsných vzorků se standardně vyhodnocují pouze ty, ve kterých se vyskytují maximálně DNA profily dvou osob nebo ty, kde je výrazná majorita jedné osoby. U směsí, ve kterých se prokazatelně vyskytují profily třech a více osob, je rozlišení na individuální identifikaci velmi problematické z důvodu vysoké pravděpodobnosti záměny s jinými, než skutečnými osobami, které biologický materiál ve stopě zanechaly.

V případě malého množství DNA nebo částečně degradovaného, je možné někdy stanovit pouze tzv. částečný profil DNA, u nějž je stanoveno méně lokusů. Zde pak záleží na konkrétním statistickém výpočtu, zda se dosáhne hladiny individuální identifikace, či zda se bude jednat pouze o úroveň skupinové shody. Ne vždy je tedy výstupem analýzy jednoznačné ztotožnění původce biologické stopy, což klade nároky na interpretaci ze strany znalce, ale i ze strany orgánů činných v trestním řízení.¹⁸

Tab1. Analýzy DNA provedené v jednotlivých letech v Kriminalistickém ústavu Praha

Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	1/2014	2/2014*	Celkem
Zpracované vzorky celkem	2723	6053	7303	5250	7443	10637	10647	27486	20845	26487	30145	30200	13036	11603	209858

(Zdroj: Materiály poskytnuté luRe na vyžádání Kriminalistickým ústavem Praha dne 13.11.2014; * údaje do října 2014)

¹⁷ Kriminalistický ústav Praha je znaleckým ústavem vedeným v Seznamu ústavů kvalifikovaných pro znaleckou činnost, který vede Ministerstvo spravedlnosti ČR, II oddíl a je oprávněn poskytovat mj. revizní znalecké posudky. Je akreditován Českým institutem pro akreditaci podle normy ČSN ISO EN/IEC 17025 (norma stanovuje všeobecné požadavky na způsobilost zkušebních a kalibračních laboratoří) a je podrobován mezinárodním anonymním testům, které organizuje společnost GEDNAP. V rámci Evropské sítě forenzních institucí (ENFSI), které je Kriminalistický ústav Praha členem od roku 1998, existuje doporučení, aby se všechny genetické laboratoře členských států tohoto testu pravidelně účastnily. Zatím jsou výsledky anonymní a dozví se je pouze daná laboratoř, která se testu podrobila. V současné době sílí snahy tento systém změnit, aby výsledky i kvalita jednotlivých laboratoří byly pod veřejnou kontrolou. Pravidelně se tohoto testu již několik let účastní laboratoř Kriminalistického ústavu Praha. (zápis ze schůzky luRe-Kriminalistický ústav Praha, 24.10.2014)

¹⁸ Zápis ze schůzky luRe-Kriminalistický ústav Praha, 24.10.2014

Po sestavení profilu DNA zájmové osoby je v souladu s čl. 7 odst. 9 Pokynu tento porovnán znaleckým pracovištěm s dalšími profily DNA uloženými v ND DNA. Způsob porovnání je uveden v čl. 58 a 59 Pokynu. U zájmových osob, kterým byl biologický vzorek odebrán, se až na výjimky v systému CODIS vždy provádí porovnání genetického profilu se stopami z míst neobjasněných trestných činů. A to všech zanesených v databázi. Zároveň jsou pak tyto profily porovnávány i s obsahem databází z dalších členských států EU. Podobně jsou pak profily zpřístupněné jinými členskými státy porovnávány s databází v ČR. Výjimka platí podle čl. 58 odst. 4 Pokynu pro prověřované osoby v souvislosti s nedbalostním trestným činem, pro domácí osoby a účastníky plošného screeningu. Jejich profily by měly být porovnávány pouze se stopami z místa trestného činu, který je předmětem daného vyšetřování.

Tab2. Zjištěné shody profilů DNA v Kriminalistickém ústavu Praha v letech 2009-2014

ROK	2009	2010	2011	2012	2013	1/2014	2/2014*	Celkem
stopa - stopa	1169	114	73	118	184	57	55	1770
osoba - stopa	1384	877	839	915	878	323	252	5468

(Zdroj: Materiály poskytnuté luRe na vyžádání Kriminalistickým ústavem Praha dne 13.11.2014; *údaje do října 2014)

Zejména u **osob prověřovaných pro úmyslné trestné činy**, kterým nebyl odebrán biologický vzorek podle § 65 PolZ, ale dle § 114 TRJ je porovnávání jejich profilu s profily ze všech stop umístěnými v ND DNA diskutabilní a zřejmě i nelegální. Biologický vzorek by totiž měl být odebrán pouze za účelem vyšetřování konkrétního trestného činu. Právní řád neobsahuje žádné zmocnění pro policejní orgán, které by mu umožňovalo provádět porovnávání profilu kompletně se všemi stopami uloženými v databázi. Vzorek přitom ani nebyl za účelem budoucí identifikace odebrán.

Při analýze - zejména pokud jde o analýzu kontaktních stěrů z tamponů - jsou podle vyjádření zástupců Kriminalistického ústavu často biologické **vzorky zcela spotřebovány**. Pokud ke spotřebování nedojde, tak jsou po provedení analýzy a realizaci znaleckého výstupu **likvidovány**. V případě odběru vzorků ze zajištěných nositelů stop (např. z oblečení pachatele či jiných zajištěných věcí) jsou všechny tyto předměty po odběru vzorku a provedení analýzy vráceny zpět vyšetřovatelům. Veškeré meziprodukty, které vznikají v laboratoři, jsou likvidovány jako nebezpečný biologický odpad.¹⁹

S tím částečně koresponduje i ustanovení § 72 odst. 1 Pokynu, které říká, že biologický materiál odebraný pomocí standardní odběrové soustavy, který byl využit ke stanovení profilu DNA, včetně

¹⁹ Zápis ze schůzky luRe-Kriminalistický ústav Praha, 24.10.2014

všech meziproduktů, má znalecké pracoviště zlikvidovat do jednoho roku. Na druhou stranu ovšem v souladu s Pokynem by měl být biologický materiál, který nebyl využit při stanovení profilu, uchováván pro případné dotestování v případě shody profilů DNA a zlikviduje jej společně s profilem.²⁰

I v některých projednávaných věcech před soudy vyšlo najevo, že k likvidaci biologického vzorku nedošlo. Například ve výše citovaném rozsudku Městského soudu v Praze ve věci sp. zn. 31 C 70/2012 soud konstatoval, že vzorek žalobce, který mu byl odebrán před šesti lety, dosud zlikvidován nebyl.

Zdá se tedy, že **osud vzorků DNA je nejistý a poněkud stranou zájmu policie**, ačkoli se fakticky jedná o nositele citlivějších informací, než je profil DNA. Není úplně jasné, co se s jednotlivými vzorky děje. V dané věci je nutné rozlišovat biologický vzorek odebraný osobě a biologický vzorek odebraný na místě činu. Jestliže první odběr lze v zásadě technicky kdykoli opakovat a tudíž zájem na uchování vzorku je minimální a jednoznačně převládne zájem na ochraně osobních údajů dané osoby a mělo by tak dojít k likvidaci vzorku bezprostředně poté, co je z něho získán profil DNA, tak v případě stop z místa činu je situace jiná. Likvidace vzorků z místa trestného činu po provedení analýzy a sestavení profilu DNA znemožňuje jakoukoli revizi práce policejní laboratoře a jsou tím narušeny základní zásady spravedlivého procesu, totiž zásada kontradiktornosti a rovnosti zbraní. Na to opakovaně upozorňuje například soudní znalec Daniel Vaněk, který se ve své praxi podle svého vyjádření pro luRe opakovaně setkal s odmítáním Kriminálního ústavu Praha poskytnout vzorek DNA s tím, že byl spotřebován či zlikvidován, ačkoli toto zdůvodnění bylo např. s ohledem na množství materiálu nedůvěryhodné. Likvidace vzorku je v takovém případě nevratná. V praxi by tak měla být jasně nastavena pravidla pro uchování biologických vzorků z místa činu pro eventuální kontrolní analýzu.

---

²⁰ Zároveň v souladu s § 72 odst. 2 – 5 Pokynu má být uchováván obal od odběrové soustavy s identifikačními údaji.

3.2 Národní databáze DNA

Národní databáze DNA je poněkud zavádějící název pro kriminalistickou databázi obsahující DNA vzorky. Přestože název navozuje dojem, že se jedná o databázi, kterou by mělo využívat větší množství subjektů než pouze policie, což se neděje, nebo by se minimálně dít nemělo, budeme tento název používat i my. Databáze začala fungovat na konci roku 2001 a v současné době je v ní uloženo zhruba 170 tisíc profilů DNA. Jejich strukturu co do počtu ukazuje následující tabulka.

Tab 3. Počet vložených profilů DNA do ND DNA dle jednotlivých let a kategorií

Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	1/2014	2/2014*	Celkem
pachatelé	181	2588	3450	2460	3485	7598	11165	21303	15143	18198	19870	22190	6 783	7 453	141 340
oběti	61	43	48	39	9	31	16	33	22	13	3	3	1	1	320
neznámé mrtvolý	12	39	46	58	52	69	74	90	47	67	81	41	12	14	693
neztotožněné stopy z místa činu	152	1018	1026	1120	1199	1474	1885	3041	2473	2455	2690	2446	1 336	904	22 482
ostatní vzorky	40	22	18	103	-19	28	36	117	34	201	539	768	540	332	2 732
laboranti/technici	20	9	10	6	9	24	75	200	69	137	133	122	51	232	1 073
Celkem	466	3719	4598	3786	4735	9224	13251	24784	17788	21071	23316	25570	8 723	8 936	168 640

(Zdroj: Materiály poskytnuté luRe na vyžádání Kriminalistickým ústavem Praha dne 13.11.2014; * údaje do října 2014)

Národní databáze DNA se skládá z několika informačních systémů, které jsou odděleny. Samostatný je již zmíněný informační systém FODAGEN. Jak již bylo řečeno, tak tento systém, jehož správcem je ÚSKPV obsahuje osobní údaje osob, kterým byly odběry provedeny. Do tohoto systému je rovněž specialistou vloženo jedinečné číslo odběrové soustavy, kterou byl odběr uskutečněn.

Další informační systémy spravuje Kriminalistický ústav Praha. Jedná se zejména o systémy CODIS, INFO DNA a SHODA.

Systém CODIS vytvořený americkou FBI zpracovává profily DNA a porovnává je. Obsahuje přitom jedinečný identifikační kód odběrové soustavy. Záznam je tak přes tento kód propojitelný s údaji v systému FODAGEN. Systém INFO DNA je určen k uchování informací o laboratorním zpracování vzorku a obsahuje řadu informací uvedených v čl. 57 odst. 4 Pokynu počínaje kategorií vzorku až po proces analýzy DNA. Systém SHODA obsahuje množiny jedinečných kódů vzorků biologického materiálu, u nichž byla v systému CODIS konstatována shoda profilů. Umožňuje to zpracovávat v ND DNA pouze jediný profil DNA, který lze přiřadit ke všem, u nichž byla konstatována shoda. Přístup do

informačních systémů je zabezpečen loginem a heslem a v případě systému CODIS je možný pouze z pracovních stanic připojených jen k samostatné datové síti. U INFO DNA a SHODA tak lze učinit i ze stanic připojených k internetu. Jednotlivé stupně oprávnění upravují čl. 64 – 69 Pokynu.

Tab 4. Přehled množství profilů v databázích DNA v jednotlivých státech Evropy (k prosinci 2013)

Země	Velikost	Osoby				Stopy	Shody				
		zatčené	podezřelé	obviněné	celkem		Osoba - stopa			Stopa - stopa	Celkem
							podezřelé	zatčené	celkem		
Albania	3 600 000										
Armenia	3 000 000										
Austria	8 100 000				178 365	64 874			18 703	8 293	26 996
Belgium	10 400 000			27 702	27 702	34 681	367	2 237	2 604	4 533	7 137
Bosnia&Herc.	4 400 000										
Bulgaria	7 900 000										
Croatia	4 300 000				31 199	5 320					6 452
Cyprus	772 000			335	335	10 765	53	87	140	230	370
Czech	10 515 000		2 555	119 166	121 721	19 696			8 043	2 986	11 029
Denmark	5 500 000				96 918	46 571			22 099	4 380	26 479
Estonia	1 286 479				42 544	10 935			4 214	951	5 165
Finland	5 402 145				142 380	16 711			19 491		19 491
France	64 300 000	130 566	2 007 340	440 825	2 448 165	219 661	73 139	21 230	94 369	12 163	106 532
Georgia	4 700 000										
Germany	80 200 000				805 856	242 915			131 788	34 282	166 070
Greece	10 600 000					10 690				581	581
Hungary	9 982 000		99 888	8 437	108 325	4 016			605	236	841
Iceland	315 000										
Ireland	4 200 000										
Italy	58 000 000										
Kosovo	1 800 000										
Latvia	2 400 000		39 167	9 924	56 696	3 862			1 444	245	1 689
Liechtenstein	37 000										
Lithuania	2 960 000				71 585	3 996			2 033	405	2 438
Luxembourg	540 000		105	1 757	1 862	2 186	67	123	190	1 291	1 481
FYR	2 000 000				8912	3490			972	146	1118
Malta	400 000										
Montenegro	650 000										
Netherlands	16 100 000				181 216	57 254			41 450	4 910	46 360
Northern	1 685 000										
Norway	5 000 000		8 813	36 625	46 281	9 656			9 141	2 610	11 751
Poland	38 200 000				33 891	3 936			270	206	476
Portugal	10 300 000			1 557	1 557	1 775	0	17	17	130	147
Romania	22 000 000		1 150	18 390	19 540	830			3 534	43	3 577
Russia	143 800 000										
Scotland	5 500 000		174 219	136 888	311 107	18 725			31 249	2 556	33 805
Serbia	7 335 000										
Slovakia	5 500 000				41 068	8 838			3 727	1 267	4 994
Slovenia	2 000 000				27 534	6 356			4 379	705	5 084
Spain	46 700 000				262 681	77 448			31 014	37 137	68 151
Sweden	9 000 000		12 889	119 259	132 148	27 682	26 108	14 567	40 675	15 800	56 475
Switzerland	7 779 000				159 575	49 203			43 146	10 422	53 568
Turkey	66 800 000										
UK (England) &	53 700 000				4 470 005	428 560			1 968 379	395 833	2 364 212
Ukraine	47 600 000										
Celkem	790 658 624				9 829 168	1 390 632			2 483 676	542 341	3 032 469

(Zdroj: European network for forensic science institut - ENFSI, survey on DNA databases in Europe –December 2013 ²¹)

²¹ Dostupné na: http://www.enfsi.eu/sites/default/files/documents/enfsi_survey_on_dna_databases_in_europe_december_2013_1.pdf

Do ND DNA se ukládají stanovené profily DNA o 17 lokusech²² dle požadavku dožadujícího orgánu (vyšetřovatele), který také rozhoduje, zda je profil pouze porovnán v databázi, uložen či zlikvidován. Na dožadujícím orgánu respektive vyšetřovateli také je, aby ohlídal legálnost postupu. Znalecká pracoviště pouze provádí analýzy materiálu (stop), který jsou jim doručeny, a to bez kontroly důvodů pro provedení analýzy. Znalecká pracoviště tak pouze garantují kvalitu předkládaných znaleckých výstupů a dosažených výsledků, zejména tedy pokud jde o porovnání profilů osob a stop.

Po dobu uložení profilu v ND DNA probíhá vzájemné porovnávání mezi profily osob a profily získanými ze stop z míst trestných činů, případně porovnávání profilů ze stop mezi sebou. To platí i pro profil DNA osoby prověřované v souvislosti s úmyslným trestným činem, který dosud nebyl z databáze odstraněn.

Doba uchovávání a **proces likvidace** se liší podle toho, v jakém postavení je daná osoba. Pokud se jedná o **prověřovaného, obviněného, podezřelého nebo osobu neznámé totožnosti**, pak musí příslušný útvar, který vede trestní řízení nebo prověřování, oznámit v souladu s čl. 74 odst. 1 Pokynu, okolnosti důležité pro **přehodnocení postavení dotyčného**. To může být například fakt, že u prověřovaného bylo zjištěno, že úmyslný trestný čin nespáchal, že obvinění bylo překvalifikováno na nedbalostní trestný čin nebo došlo ke zrušení usnesení o zahájení trestního stíhání státním zástupcem apod. Na základě této informace by následně mělo dojít k ověření, zda uvedené osoby nebyly v minulosti odsouzeny pro úmyslný trestný čin nebo proti nim není pro úmyslný trestný čin vedeno v současnosti trestní stíhání. Pokud se zjistí, že některý z těchto důvodů pro uchovávání profilu v databázi trvá, tak k likvidaci nedojde. Pokud se zjistí, že není třeba údaje dále zpracovávat, rozhodne v souladu s čl. 76 odst. 2 a 3 Pokynu ÚSKPV o likvidaci osobních údajů v databázích. V systému FODAGEN tuto provede sám. V ostatních informačních systémech ji pak na jeho příkaz proveden Kriminalistický ústav Praha. **Tento systém výmazu je relativně složitý a v praxi pak vede k tomu, že v databázi jsou uchovávány i profily osob, které měly být zlikvidovány (viz níže).**

Druhou skupinu tvoří profily osob **odsouzených, osob s uloženým ochranným léčením, osob s omezenou svéprávností, mrtvol neznámé totožnosti a osob biologicky příbuzných s hledanou nebo pohřešovanou osobou**. U nich se neprověřuje potřebnost dalšího zpracování a je stanovena počtem let. V souladu s čl. 80 činí tato doba **80 let** od vložení profilu do databáze u osob odsouzených, osob s uloženým ochranným léčením a osob s omezenou svéprávností. V případě osob biologicky příbuzných se jedná v souladu s čl. 82 Pokynu o dobu 20 let od zařazení profilu do databáze, případně o dobu kratší pokud osoba požádá o likvidaci nebo je ukončeno pátrání. Stejně je to i v případě

---

²² V případě směsných či částečných vzorků existují podle vyjádření zástupců Kriminalistického ústavu omezující pravidla, v jaké kvalitě musí tyto vzorky být, aby se v databázi nevyšly profily, na které bude při porovnávání odezva v podobě velkého množství shod. (Zápis ze schůzky luRe-Kriminalistický ústav Praha, 24.10.2014)

neznámých mrtvol. V případě osob, které zemřely, což má být každoročně prověřováno porovnáním záznamů se seznamem zemřelých poskytnutým ze strany Ministerstva vnitra, je doba uchování přenastavena na 3 roky. Po uplynutí uschovací lhůty by měly být údaje vymazány do 3 měsíců.

Otázkou je, nakolik v praxi funguje spolupráce mezi jednotlivými policejními orgány při likvidaci osobních údajů poté, co uplyne jejich úložní doba podle pokynu. Jak ukázala kontrola ND DNA provedená Úřadem pro ochranu osobních údajů v letech 2011 a 2012, tak při náhodném výběru 20 profilů bylo hned u pěti zjištěno, že profily osob v databázi nemají co dělat. V jednom případě se jednalo o profil obviněného, přičemž trestní stíhání bylo zastaveno, ve třech případech šlo o profily obžalovaných, kteří byli obžaloby zproštěni a v jednom případě dokonce o profil svědka.²³ Zdá se tedy, že likvidace osobních údajů ze strany policie neprobíhá tak, jak by měla, což má za následek, že v ND NDA je řada profilů, které by tam být vůbec neměly.

---

²³ Výroční zpráva ÚOOÚ za rok 2012, s. 23; dostupná na: https://www.uouu.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=5178

4 Jaké jsou zásadní problémy právní úpravy a praxe provádění analýz DNA ?

4.1 Nedostatečná právní úprava a nedostupnost interních pravidel policie

Problematikou nedostatečnosti právní úpravy jsme se věnovali podrobněji už v první kapitole. Proto pouze zrekapitulujeme, že podmínkou toho, aby bylo možno omezit základní lidské právo na ochranu osobních údajů, navíc tak citlivých, jako jsou údaje genetické, je **formulovat toto omezení v zákoně**. Z takového zákona musí být zřejmé, jaký je účel a důvod takového omezení a jaké jsou jeho hranice. Základní smysl právních předpisů je ten, aby lidé věděli, jaká existují pravidla a mohli tomu přizpůsobit své jednání. Zároveň jim dává do ruky nástroje, aby se mohli bránit v případě, kdy tato obecně závazná pravidla budou porušována a dojde k zásahu do jejich práv. V situaci, kdy zákon obsahuje jenom velmi vágní zmocnění k odběru biologického vzorku a zcela pomíjí úpravu jejich dalšího uchování, zpracování, vytváření profilů DNA a likvidace vzorků a profilů, ale i samotnou existenci ND DNA včetně všech pravidel jejího fungování, se jedná jednoznačně o právní úpravu, která je nedostatečná a není v souladu se základním pravidlem fungování právního státu, kdy základní práva lze omezit pouze zákonem a státní moc může fungovat pouze v mantinelech zákonem vymezených.

V tomto směru je **zejména problematický odběr biologických vzorků pro účely budoucí identifikace a s ním spojená existence a fungování ND DNA**. K nedostatečné právní úpravě zde přistupuje ještě další problematická skutečnost a tou je utajování faktických pravidel pro odběry DNA, provádění analýz a zejména pravidel fungování ND DNA, která upravuje Pokyn.

Důsledkem nedostatečnosti právní úpravy, je skutečnost, že zásah do práva na ochranu soukromí a ochranu osobních údajů ze strany státní moci je neústavní. V důsledku toho pak je nezákonný i důkaz pořízený na základě tohoto neústavního zásahu do práv. Otevírá se tak prostor jak k žalobám na stát s cílem dosáhnout odstranění a přiměřeného zadostiučinění za nelegální uchování vzorků a profilů DNA, tak prostor pro obhajobu, aby zpochybnila provedené důkazy, při nichž byla databáze využita. To samozřejmě může v budoucnu vést k omezení možností policie vyšetřovat trestné činy.

Tento problém je přitom v podstatě uměle udržovaný ze strany Ministerstva vnitra. Ze schůzky s představiteli Kriminalistického ústavu Praha, kteří fakticky analýzy provádějí a mají na starost i provoz samotné ND DNA vyplynulo, že se v zásadě nijak nebrání přijetí zákonné úpravy, která by databázi dávala zákonný rámec a otázky spojené s analýzami DNA upravila. Opakující se argumentace Ministerstva je založena na srovnávání ND DNA s dalšími databázemi, jejichž fungování rovněž není zakotveno v zákoně, jako je například daktyloskopická databáze. To se sice na první pohled může zdát jako pádný argument, ve skutečnosti se ale jedná o identifikační metody se zcela odlišným potenciálem i rizikem. Daktyloskopie je metoda známá zhruba 120 let, lze jen těžko očekávat, že z otisků prstů

budeme zjišťovat další informace, o nichž dnes nemáme ani tušení. U genetické databáze je to pravý opak. Odběr biologického vzorku skutečně není totéž jako odběr otisku prstu. Už dnes jen ze vzorku DNA můžete zjistit celou řadu informací o jeho nositeli a objem těchto informací se znalostí lidského genomu rychle roste. To, že dnes máme pocit, že profil DNA nenesé žádné informace, se s narůstající možností komparací těchto profilů, může ze dne na den změnit. Je tak na místě princip předběžné opatrnosti a dostatečně silná regulace, která zabrání tomu, aby docházelo ke zneužití nových možností spojených se znalostí lidského genomu, ať už v lékařství, vědě nebo v kriminalistice.

Samostatnou kapitolou je vůbec interpretace § 65 PolZ, na němž má stát existence ND NDA, a který umožňuje odebrat biologické vzorky za účelem budoucí identifikace. Ve světle § 79 odst. 2 PolZ, který umožňuje zpracovávat osobní údaje týkající se rasy, respektive etnického původu pouze za účelem vyšetřování konkrétního trestného činu, je podle našeho názoru nesprávné interpretovat spojení „budoucí identifikace“ jako blanco šek pro používání vzorku nebo profilu DNA pro identifikaci v neomezeném množství dalších trestních nebo správních řízeních, ale pouze jako oprávnění užít ho pro účely identifikace v rámci konkrétního jednoho řízení, v rámci něhož došlo k jeho odběru.

4.2 Praktické postupy odporující zákonu

Vedle základního problému nelegálnosti ND DNA existuje i další problém a to jsou praktické postupy, které odporují zákonu. Jedním z takových příkladů je praxe posvěcená pokynem policejního prezidenta, kdy jsou profily odebrané dle TŘ **osobám prověřovaným pro úmyslný trestný čin** v souvislosti s konkrétní trestní věcí nebo v konkrétním trestním řízením po sestavení profilu automaticky porovnávány se všemi stopami z míst trestných činů, jejichž profily jsou v databázi uloženy. Následně je profil poskytnut všem partnerským databázím pro obdobné porovnávání v zahraničí. Zároveň jsou s tímto profilem uloženým v databázi až do jeho odstranění porovnávány i další profily stop či neztotožněných osob.

Je to v podstatě obdobný postup - lišící se pouze v technické jednoduchosti provedení, jako by policie člověku prověřovanému třeba pro drobnou krádež zároveň provedla domovní prohlídku s cílem zjistit, jestli doma neukrývá nějakou pohřešovanou osobu, provedla test krve s cílem zjistit, jestli nejezdí pod vlivem drog a zároveň začala odposlouchávat telefon, aby se zjistilo, jestli obecně nedělá něco nekalého. Oprávnění odebírat biologický vzorek dle TŘ má úzkou vazbu na konkrétní vyšetřování a tato vazba by měla být respektována i při dalším nakládání s profilem DNA. Není tak důvod, proč by se k profilům prověřovaných osob mělo přistupovat jinak, než například k profilům osob účastnících se plošného screeningu. Tato možnost je navíc zneužitelná, protože osoby prověřované nemají v zásadě

možnost, jak se bránit na rozdíl například od obviněných, kteří mohou podat stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání.

Dalším problematickým aspektem je **otázka nezbytnosti uchovávání profilů DNA**. Zákon pouze říká, že osobní údaje, které již není nezbytné uchovávat, mají být zlikvidovány. Z této dikce je zřejmé, že případy by měly být posuzovány individuálně. Mělo by být vyhodnoceno riziko recidivy a využitelnosti profilu DNA v budoucnu a to vzhledem k pachateli, k trestnému činu, kterého se dopustil i k době, která od tohoto činu uplynula. Dalším kritériem by mělo být posouzení míry zásahu do osobnostních práv pachatele s ohledem na charakter činu, kterého se dopustil. Zajímavá v tomto směru může být inspirace Německem, kde u méně závažných trestných činů dochází k zařazení profilu do databáze až poté, co se pachatel dopustí činu opakovaně (viz popis německé úpravy v příloze). Tyto mechanismy likvidace profilů by jistě do určité míry mohly být zautomatizované, ale i v rámci toho lze zachovat diferencovaný přístup, který povede k naplnění povinnosti neuchovávat osobní údaje v situaci, kdy to již není nezbytně nutné. Stávající praxe, kdy například u osob, které byly ve výkonu trestu, je automaticky nastaveno uchovávání profilu po dobu 80 let, jakékoli posuzování nezbytnosti popírá. To samozřejmě prozatím necháváme stranou fakt, že v ND DNA jsou uchovávány i profily, které tam nemají co dělat i bez ohledu na jakékoli posuzování nezbytnosti.

Podobná situace se zpracovávání profilů DNA je dále u **osob s omezenou svéprávností**, po nichž bylo v minulosti vyhlášeno pátrání, a byly nalezeny. Je otázka, proč by profily DNA těchto osob měly být paušálně uchovávány až do jejich smrti a to bez ohledu na důvod a rozsah omezení svéprávnosti, bez ohledu na důvod, proč po nich bylo vyhlášeno v minulosti pátrání, či bez ohledu na proměnu jejich zdravotního stavu a účelnost uchovávání profilu.

S tímto problémem souvisí i třetí problém, kterým je **nejasný osud biologických vzorků**. Ačkoli zástupci Kriminologického ústavu potvrdili, že žádné biologické vzorky neuchovávají, tak toto jednak odporuje zjištění z některých soudem projednávaných kauz a zároveň to odporuje i Pokynu, který ukládá některé vzorky naopak uchovávat. Nevyjasněnost osudu vzorků, které jsou fakticky nositelem citlivějších informací, než profily DNA, jsou nedostatkem celého systému. V některých případech tak zřejmě i v případě vzorků dochází k porušování zásady, že by měly být zpracovávány pouze po dobu nezbytně nutnou.

4.3 Problematický systém prověřování nezbytnosti uchovávání profilů

Dalším problémem ND DNA je **nefunkční systém likvidace profilů**. Jak vyplynulo z kontroly ÚOOÚ provedené v ND DNA, tak z náhodně vybraných 20 vzorků patřila hned čtvrtina osobám, jejichž profil v ND DNA neměl být uložen (obžalování zproštění obžaloby, svědek, obviněný po zastavení trestního

stíhání). Pokud by těchto 20 profilů mělo být reprezentativním vzorkem, tak by při stávajícím počtu zhruba 150 000 osob, jejichž profily jsou v ND DNA dlouhodobě uloženy, patřilo hned zhruba 38 000 lidem, kteří by v ND DNA vůbec zaneseni být neměli a to buď proto, že jim biologický vzorek nikdy neměl být odebrán a profil vložen do databáze, nebo proto, že měl být zlikvidován.

Ačkoli Pokyn obsahuje mechanismus, jak by mělo docházet k likvidaci profilů, tak zjevně tento systém nefunguje. Zjednodušeně řečeno s ND DNA se to má podobně jako třeba se sociální sítí Facebook. Dostanete se do ní jednoduše, dostat se ven ale může být velmi složitý proces a to i pro ty, kteří se o to snaží aktivně. Do procesu likvidace je zapojeno hned několik útvarů policie, kdy jeden nejprve musí zjistit, že už není důvod k zpracovávání profilu třeba z důvodu zproštění obžaloby. Další musí prověřit, jestli nejsou jiné důvody, proč by si mohla policie profil v ND DNA ponechat, další útvar pak rozhoduje o výmazu a dává pokyn čtvrtému útvaru, aby výmaz provedl. Tento proces, pokud se vůbec dá do pohybu, může samozřejmě trvat týdny či měsíce, protože není nic méně urgentního v policejní práci, než likvidace profilů DNA. Na potřebu automatizace likvidace údajů v databázi a na nutnost diferenciací úložní doby profilů v databázi upozorňují nakonec i autoři u policie působící.²⁴

4.4 Monopol policie a znemožnění revizních posudků

Jako zásadní problém je třeba vnímat i problém zmíněný již výše a spojený s nejasným osudem biologických vzorků. V daném případě se střetávají dva zájmy a totiž zájem na ochraně osobních údajů člověka, jemuž byl biologický vzorek odebrán, a který mluví pro jeho co nejrychlejší likvidaci a naopak zájem na možnosti bránit se v trestním řízení člověka, který byl usvědčen ze spáchání trestného činu a chce docílit provedení revizního analýzy DNA z místa činu, která ho může očistit. V tomto směru si je nutné uvědomit, že profil DNA, který se po likvidaci nebo spotřebování vzorku nachází v ND DNA s odkazem na konkrétní místo činu, je už výsledkem analýzy, která může být provedena chybně, ať už úmyslně nebo neúmyslně. Daniel Vaněk uvádí pravděpodobnost chyby v práci DNA laboratoří v závislosti na implementaci systémů kontroly do běžného provozu v rozmezí 1/100 – 1/10 000.²⁵ Pokud již není k dispozici vzorek, tak je nemožné v budoucnu tuto analýzu zpochybnit. To pak **omezuje možnost obviněného bránit se v trestním řízení.**

Je samozřejmé, že u stop z místa činu může být množství nalezených a upotřebitelných stop tak malé, že je vzorek plně spotřebován. Existují ale i případy, kdy tomu tak není. Právě v těchto případech by měly být vzorky po určitou dobu uchovávány pro potřebu případných revizních posudků. Měla by se vést od počátku evidence těchto vzorků a znalcům pověřeným provedením takového posudku by k nim

²⁴ Kožina, Jiří: Právní aspekty využití analýzy DNA pro identifikační účely, Kriminální věda 1/2011, s. 39-40, dostupné zde: www.mvcr.cz/soubor/kozina-pdf.aspx

²⁵ Vaněk, Daniel: Projekt nevina a neomylnost vědců, Vesmír 90,17,1/2011

měl být umožněn přístup, stejně jako k protokolům k provedené analýze. V opačném případě by se mohlo jednat o porušení práva na spravedlivý proces obviněného.

Naopak v případě vzorků odebraných bukalními stěry, které je možné opakovat, a u nichž je rovněž vyšší riziko možného zneužití vzhledem k znalosti identity dané osoby, by mělo dojít k likvidaci vzorku ihned poté, co je z něj získán genetický profil.

4.5 Interpretace důkazů DNA orgány činnými v trestním řízení

Posledním problémem analýz DNA, který je vhodné zmínit, je problematická interpretace důkazů DNA v trestních řízeních. V řadě případů je považován důkaz DNA za jakousi korunu důkazů. Orgány činné v trestním řízení **často správně nezhodnotí, o čem důkaz vypovídá**, a odborná vyjádření či přizvání znalci jim nejsou schopni toto vysvětlit. Jedním z problémů je to, že důkaz nesprávně vyhodnotí jako důkaz přímý (skutek spáchal obviněný), zatímco se fakticky jedná o důkaz nepřímý (např. obviněný byl na místě činu). Dalším problémem může být interpretace výsledků, kde je vyšší pravděpodobnost záměny osob. Ne všechny analýzy DNA jsou totiž schopny identifikovat osobu s přesností, kterou jsme si zvykli s DNA spojovat. V řadě případů může být pravděpodobnost záměny relativně vysoká.

Problémy s interpretací důkazů v praxi soudů potvrdili jak zástupci Kriminálního ústavu, tak Daniel Vaněk, který se ve své praxi snaží na obdobné případy upozorňovat v rámci projektu Nevina.²⁶

Soudy i ostatní orgány činné v trestním řízení rovněž musí mít na zřeteli, že **důkazní břemeno v trestních řízeních je na straně státu** a nepřenášet ho v souvislosti s DNA důkazy na obviněného. Pokud někdo nebyl na místě činu, nemůže být ani schopen vysvětlit, jak se na místo činu dostala jeho DNA. Přenos DNA (slin, vlasů, krve apod.) je přitom velmi snadný a může být třetí osobou na místo činu proveden úmyslně i mimoděk. V situaci, kdy profily veškerých stop z míst všech trestných činů jsou srovnávány se všemi profily DNA osob zařazených v ND DNA je velmi vysoká pravděpodobnost, že budou stále více nalézány shody u lidí, kteří s případem nemají nic společného ani jako pachatelé, ani třeba jako svědci. Nesprávnou interpretací důkazů pak může docházet k nespravedlnostem počínaje opakovanou povinností dostavovat se k podávání vysvětlení, zajišťování alibi až po zvýšené riziko justičních omylů vůči osobám, které se třeba před desítkami let dostaly do ND DNA, protože spáchaly nějaký relativně banální přečin.

---

²⁶ Z případů, které sleduje, šlo například o osobu odsouzenou soudem za loupež a pominutí skutečnosti, že na čepici, kterou pachatel ztratil při útěku z místa činu nebyla DNA odsouzeného. Další osoba byla odsouzena za trestný čin vraždy, přičemž jeden z důkazů, které vedly k odsouzení, bylo zajištění biologických stop v rukavicích, které ovšem dotyčný nemohl nosit, protože mu byly malé, což soud pominul.

5 Závěr

Identifikační metody využívající analýzy DNA při vyšetřování trestných činů jsou jistě velkým přínosem pro policii, ale i pro celou společnost. Analýzy DNA mohou přinést nejen důkazy, které usvědčí pachatele, ale i důkazy, které třeba prokáží nevinu lidí, kteří se v minulosti staly oběťmi justičních omylů. To, že v tomto směru mohou být analýzy DNA silným nástrojem dokazuje i řada lidí osvobozených v rámci amerického Innocence projektu.²⁷ Vedle příležitostí, které DNA poskytuje, je zde ale i řada rizik, která je nutné hlídat. Biologický vzorek se v rukou genetika může změnit v knihu, v níž jsou popsány naše individuální predispozice a řada citlivých údajů. Tyto údaje se nejen v rukou nějaké třetí osoby, která se k údajům dostane neoprávněně, ale i v rukou státních orgánů, mohou proměnit v nástroj moci, který bude oklešťovat naše práva a svobody. Proto je potřeba nastavit jasná pravidla pro fungování celého systému a jejich dodržování kontrolovat. Tato pravidla pak musí být veřejnosti dostupná.

Jak by nastavení těchto pravidel mělo vypadat? Předně je potřeba, aby zákon upravoval podmínky využití analýz DNA v jednotlivých trestních věcech. Co s DNA můžeme dělat a co už ne. Lze třeba hledat pachatele pomocí tzv. family searchingu? Lze ho hledat na základě určování etnicity nebo jiných specifických znaků, které lze ze vzorku DNA zjistit? Nebo by vzorky měly být využívány pouze k sestavení profilu a následnému hledání shod mezi profily ze stop a profily získanými od osob?

Zákon by dále měl upravovat základní pravidla a limity pro fungování ND DNA. Mělo by být jasně stanoveno, jaké profily jsou do ní vkládány, co se má dít se vzorky, z nichž jsme profily získali, kdy mají být profily odstraněny, kdo bude za odstranění odpovídat, jaký má být mechanismus této likvidace, jak lze získat informace o uložení profilu DNA v databázi, kdo má k profilům v databázi přístup atd. To vše by měl upravovat zákon, tedy nikoli nařízení vlády, vyhláška natož utajovaný policejní pokyn. Úprava by přitom měla respektovat individuální nebo alespoň skupinový charakter pachatelů i trestných činů, kterých se dopustili (okruhy vkládaných profilů, individualizovaná pravidla pro likvidaci profilů, pravděpodobnost recidivy). Zákon by měl rovněž upravit možnost provádění revizních analýz DNA, při nichž budou moci soudní znalci prověřit práci policejních laboratoří při analýzách biologických vzorků ze stop získaných na místech činu. Současně by měla probíhat intenzivní osvěta cílená na jedné straně na soudce, státní zástupce a policisty, na druhé straně pak na genetiky, kteří provádějí analýzy, zaměřená na správnou interpretaci důkazů získaných pomocí analýzy DNA.

---

²⁷ viz <http://www.innocenceproject.org/>

6 Příloha: Právní úpravy využívání DNA policií ve vybraných zemích

6.1 NĚMECKO

Podmínky ukládání vzorků do databáze a jejich odstranění

Do databáze jsou ukládány vzorky DNA osob odsouzených za zločin²⁸, nebo za opakované páčání přečinů. Ustanovení o přečinech je výsledkem reformy z roku 2005. Ukládají se také vzorky DNA podezřelých ze zločinů a veškeré další vzorky DNA z místa činu.²⁹

Trestní řád umožňuje odebrání vzorků krve a dalšího biologického materiálu podezřelých bez jejich souhlasu, pokud je to nezbytné pro další průběh vyšetřování. Toto rozhodnutí přísluší soudci. Pokud je zde nebezpečí prodlení, může o odebrání rozhodnout i státní zástupce. Pro ostatní situace je nezbytný souhlas podezřelého s odběrem.

Pro jiné osoby, například svědky, platí stejná pravidla jako pro podezřelé, hromadné testy jsou tedy poměrně časté. Pro odmítnutí odběru tady platí totéž, co pro odmítnutí svědectví, ale i pro tyto osoby může nařídít odběr soudce nebo státní zástupce. V případech odběru DNA mladistvým mezi 14 a 17 lety je vyžadován souhlas jejich zákonných zástupců.

Souhlas je nutný také k odebrání vzorku DNA od odsouzeného pachatele, nucené odebrání je možné pouze na příkaz soudu u pachatelů zločinů, kdy je pravděpodobné další páčání trestné činnosti. I tady platí, že na pachatele opakovaných přečinů se vztahují ustanovení o pachatelách zločinů.

Policie je oprávněna uchovávat profily DNA dospělých i mladistvých osob obviněných nebo odsouzených za zločiny. Od rekodifikace z roku 2005 je policie oprávněna odebrat vzorek DNA bez soudního příkazu v případech, kdy osoba odevzdá vzorek dobrovolně. Se souhlasem podezřelého na místě se provádí odběr vzorku z ústní dutiny, bez souhlasu se po získání soudního příkazu provede odběr krve. Touto možností se stalo běžnou praxí odebírání vzorků od všech osob, které nevyžadovaly soudní příkaz k tomuto zásahu.

Profily odsouzených osob a podezřelých jsou odstraněny, když jejich uchovávání není nutné, vzorky z místa činu musí být odstraněny nejpozději 30 let od jejich pořízení. Neidentifikované profily DNA musí být rovněž odstraněny do 30 let.

Pro data obviněných osob platí lhůta pro rozhodnutí o odstranění v délce 5 let pro mladistvé a 10 let pro dospělé. Data ostatních osob, podezřelých a svědků jsou odstraněny, když nedojde k prokázání

²⁸ § 12 Verbrechen und Vergehen. [online]. [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_12.html

²⁹ Informationen rund um die DNA-Analyse. [online]. [cit. 2014-07-05]. Dostupné z: http://www.bka.de/nn_205980/DE/ThemenABisZ/DnaAnalyse/dnaAnalyse__node.html?__nnn=true#doc205380bodyText3

jejich viny. Obecně tedy platí, že k uchování dat musí být potřeba jejich dalšího použití pro vyšetřování, pouze neidentifikovaná data (nepřřazená ke konkrétní osobě) mohou být uchována dále.³⁰

Právní úprava

Pro získání a zkoumání vzorků DNA jsou použity §§ 81a, 81e, 81f, 81g a 81h Trestního řádu³¹. Do roku 2005 byla část problematiky v Zákoně o zjišťování totožnosti³², který byl ale zrušen a jeho obsah byl přesunut do §81f) až h) Trestního řádu.

Provoz databáze je upraven v §§ 2, 7 a 8 zákona o spolkovém úřadu vyšetřování.³³ Konkrétní nakládání s údaji DNA upravuje § 32. Obsahem databáze jsou DNA profily pachatelů a další vzorky DNA z místa činu.

Provoz databáze a nakládání s údaji

Německá databáze (DNA-Analysedatei) byla založena v roce 1998 a v prvním čtvrtletí roku 2014 obsahovala již 1 058 270 údajů.³⁴ Z tohoto množství více než 800 000 záznamů patří konkrétním osobám a zbytek jsou vzorky z místa činu, které mají sloužit jako stopy při vyšetřování. Většina záznamů slouží k vyšetření drobné trestné činnosti, většinou krádeží. Databáze je spravována Spolkovým úřadem pro vyšetřování (Bundeskriminalamt).

Mezinárodní smlouvy

Prümská dohoda

Dalším problémem kromě rozšiřování obsahu databáze je mezinárodní šíření dat. Nejdůležitějším projektem sloužícím ke sdílení databází v Evropě je Úmluva o posílení přeshraniční spolupráce, tzv. Prümská dohoda (Prümer Vertrag, Prüm Convention)³⁵, jejíž iniciátorem bylo právě Německo. Jedná se o multilaterální dohodu mezi některými evropskými státy, konkrétně Německem, Španělskem, Francií, Lucemburskem, Nizozemím, Rakouskem a Belgií. Tato dohoda byla uzavřena v roce 2005 a do roku 2008 se k ní přidalo i Bulharsko, Estonsko, Finsko, Maďarsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko a Španělsko.³⁶

³⁰ DNA Auskunftsdatei. [online]. [cit. 2014-07-06]. Dostupné z: <http://www.datenschmutz.de/moin/DAD>

³¹ Strafprozeßordnung (StPO). [online]. [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/BJNR006290950.html#BJNR006290950BJNG000801309>

³² Gesetz zur Änderung der Strafprozeßordnung (DNA-Identitätsfeststellungsgesetz). [online]. [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: http://byds.juris.de/byds/026_3.6_DNA-lfG_P3.html

³³ BKAG. [online]. [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: http://www.gesetze-im-internet.de/bkag_1997/

³⁴ DNA-Treffer Statistik. [online]. [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: http://www.bka.de/DE/ThemenABisZ/DnaAnalyse/Statistik/dnaStatistik__node.html?__nnn=true

³⁵ Prüm Decision. [online]. [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/police-cooperation/prum-decision/index_en.htm

³⁶ Statusliste. [online]. [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: <http://www.auswaertiges-amt.de/cae/servlet/contentblob/607270/publicationFile/165214/Statusliste-EN.pdf>

Úmluva slouží především k rychlé a efektivní výměně informací z databází DNA, dále otisků prstů a registračních značek vozidel mezi úřady členských zemí. Umožňuje okamžité porovnání vzorku s údaji v jiné databázi a nalezení shody. Pokud je nalezena shoda, národní kontaktní místo provádějící hledání automaticky obdrží referenční údaje. Pokud pro danou osobu, která je vyšetřována nebo proti které bylo zahájeno trestní řízení, není nalezen žádný profil, dožádaná země EU má povinnost zjistit profil DNA pro tuto osobu.³⁷ Mezi další náležitosti Úmluvy patří výměna informací v zájmu předcházení trestným činům, policejní spolupráce a ochrana osobních údajů.

Rozhodnutím Rady Evropské unie 2008/615/SVV (tzv. Prüm Decision) se EU snaží o začlenění smlouvy do své legislativy, převzala do ní velmi podstatnou část, hlavně automatickou výměnu informací z databází profilů DNA. Rychlost implementace normy se v jednotlivých státech liší, podle poslední zprávy Evropské Rady Evropskému Parlamentu a Komisi o provádění rozhodnutí z roku 2012 zůstává stav implementace v řadě států neuspokojivý, přitom zákonná lhůta k přizpůsobení legislativy uběhla již v roce 2012. Úsilí však stále musí podstatně zvýšit minimálně 4 členské státy (Irsko, Řecko, Itálie, Spojené království). Pro doržení závazků v oblasti ochrany osobních údajů musí státy implementovat její celou úpravu obsaženou v kapitole 6. Na opožděném provádění rozhodnutí se podepisují především technické problémy a nedostatek financí.

Smlouva mezi USA a Německem

Dohoda z Prümu se také stala modelem pro bilaterální smlouvu mezi Německem a USA z roku 2008³⁸ o sdílení databází DNA a otisků prstů (Dohoda o zvýraznění spolupráce v prevenci a boji proti zločinu), schválenou bez výraznějšího zájmu veřejnosti. Ta je stejně jako Prümská dohoda založená na systému ano/ne. To znamená, že pokud je důkaz zajištěn na místě činu v jednom státě, může jej policie porovnat s údaji v databázi jiného státu dohody. Při shodě údajů může policie žádat o zpřístupnění dalších údajů o osobě z databáze.³⁹ Americká strana ovšem neposkytuje záruky v oblasti ochrany dat tak, jak to vyžaduje například článek 34 úmluvy z Prümu.⁴⁰ Podle tohoto ustanovení má každá smluvní strana zaručit ochranu osobních údajů ve svém národním právu minimálně na úrovni Úmluvy o ochraně jednotlivce v oblasti automatického zpracování osobních údajů a jejich dodatkových protokolů.⁴¹ Skutečnost, že Německo na takto nevýhodnou dohodu přistoupilo, oslabila pozici ostatních států EU v dalším vyjednávání v tomto tématu. Opozice v německém parlamentu kritizovala smlouvu za její

³⁷ Posílení přeshraniční spolupráce (prümské rozhodnutí). [online]. [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/police_customs_cooperation/jl0005_cs.htm

³⁸ Agreement Between the Government of the United States of America and the Government of the Federal Republic of Germany. [online]. [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: <http://www.state.gov/documents/organization/169463.pdf>

³⁹ U.S. and Germany want to share fingerprint, DNA databases. [online]. [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: <http://www.cnet.com/news/u-s-and-germany-want-to-share-fingerprint-dna-databases/>

⁴⁰ The pilot U.S.-German biometrics matching agreement. [online]. [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: <http://www.daten-speicherung.de/index.php/leaked-cables-u-s-bullying-europe-into-transatlantic-biometrics-matching/>

⁴¹ Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data. [online]. [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/108.htm>

chyby jako je nevyváženost práv stran, nedostatek záruk, nedostatek soudní ochrany nebo nevyhovění požadavkům ústavního soudu pro mezinárodní závazky. Kromě nízkého standardu ochrany lidských práv v oblasti ochrany osobních údajů v USA jsou nejvíce zmiňováni tyto výhrady:

- Přístup do německé databáze není podmíněn důvodným podezřením v konkrétním případě, srovnávání údajů je tedy povoleno u jakékoli osoby, například u turistů při přiletu do USA.
- Smlouva nestanovuje úřady, které mají mít přístup do databáze, údaje jsou volně přístupné kterémukoli úřadu, který o ně požádá.
- Žádná osoba nemá kontrolu nad pohybem svých údajů v USA, nikdo se nedozví, které úřady a k jakému účelu je využívaly
- Občané Německa nemají přístup k soudu v USA, který by vyhodnotil nesprávnost nebo nelegálnost nakládání s jejich údaji.

Obdobnou dohodu uzavřelo s USA do roku 2012 dalších 18 evropských zemí, včetně České republiky.⁴²

6.2 POLSKO

Právní rámec databáze

Fungování databáze upravují v Polsku zákon o policii a trestní řád. V roce 2011 obsahovala téměř 30 tisíc profilů. Řadí se tak mezi nejméně rozsáhlé databáze v Evropě v poměru počtu záznamů na počet obyvatel. Kritika v Polsku se týká především malého počtu profilů v databázi, a tedy její následné špatné použitelnosti.⁴³

Úprava v trestním řádu

Podle čl. 74 Trestního řádu⁴⁴ není obžalovaný povinen poskytovat důkazy proti své osobě, stejně tak jako dokazovat svou nevinu. Na výjimky z tohoto pravidla odkazuje do druhého odstavce. Podle něj je obžalovaný povinen podrobit se vizuální prohlídce, fotografování nebo otisku prstů. Podle třetího odstavce se musí navíc v nezbytných případech podrobit odběru vzorku z úst, vlasů nebo krve, pokud to neohrozí jeho zdraví.

⁴² SDĚLENÍ Ministerstva zahraničních věcí. [online]. [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/sdeleni-ministerstva-zahranicnich-veci-o-sjednani-dohody-mezivladou-ceske-republiky-a-vladou-spojnych-statu-americkych-o-posilovani-spoluprace-pri-prevenci-a-potirani-zavazne-trestne-cinnosti-17886.html>

⁴³ Baza DNA – sukces czy niewypał? (Nr 84 / 03.2012). . [online]. 5.8.2014 [cit. 2014-08-05]. Dostupné z: <http://gazeta.policja.pl/997/inne/tylko-sluzba/76082,Baza-DNA-sukces-czy-niewypal-Nr-84-032012.html>

⁴⁴ Kodeks postępowania karnego. [online]. [cit. 2014-08-04]. Dostupné z: <http://www.lex.pl/akt-prawny/-/akt/dz-u-97-89-555-u>

Ministerstvo spravedlnosti ve spolupráci s ministerstvem zdravotnictví určují konkrétní postupy a metody odběru vzorků, které se vztahují i na odběr vzorků osobám podezřelým ze spáchání trestného činu.

Úprava v zákoně o policii

Policejní prezident řídí provoz databáze DNA⁴⁵ a je zodpovědný za její fungování v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů z roku 1997.

Do databáze jsou ukládána data těchto osob:

- Vyjmenovaných v článku 74 a 192a trestního řádu, tedy obžalovaní z některých trestných činů a podezřelí z nich
- Osob neznámé identity a osob, které se snaží skrýt svou identitu
- Ostatků neznámých osob
- Neznámých osob, které zanechaly stopy na místě činu
- Osob, znamenajících hrozbu uvedenou v zákoně z roku 2013 o řízení s osobami postiženými duševní poruchou, které představují ohrožení života, zdraví nebo sexuální svobody jiných osob⁴⁶

O osobách jsou uloženy tyto údaje: jméno, jméno rodičů za svobodna, datum a místo narození, adresa, číslo v evidenci obyvatel, národnost a pohlaví.

O uložení vzorku do databáze může být rozhodnuto pouze na podnět státního zastupitelství v případě, že se jedná o případ, ve kterém je podezřelý mladistvý. V případě odebrání vzorků od lidských ostatků, neidentifikovaných osob a osob, které se snaží skrýt svou identitu, rozhoduje o uložení do databáze místní velení policie.⁴⁷

Vzorky DNA pachatelů závažných trestných činů, podezřelých a obviněných z nich zůstávají v databázi 35 let.

Ostatní vzorky DNA jsou uchovávány 20 let, kdy mohou být kdykoli použity pro vyšetřování a jiné procedury, které vyžadují identifikaci osob.⁴⁸

O odstranění vzorků rozhoduje komise jmenovaná policejním prezidentem. Odstranění je možné v těchto případech:

- Osoba byla shledána nevinnou nebo bylo zastaveno její stíhání
- Bylo podmíněčně zastaveno stíhání osoby, je možné odstranění po 6 měsících

⁴⁵ Art. 21a. Baza danych DNA. [online]. [cit. 2014-08-04]. Dostupné z: <http://www.arslege.pl/baza-danych-dna/k180/a17626/>

⁴⁶ Zespół Bazy Danych DNA. . [online]. 5.8.2014 [cit. 2014-08-05]. Dostupné z: <http://clk.policja.pl/clk/clkp/struktura/zaklad-biologii/65630,Zespol-Bazy-Danych-DNA.html>

⁴⁷ Art. 21b. Wprowadzenie danych do bazy danych DNA na podstawie zarządzenia. . [online]. 5.8.2014 [cit. 2014-08-05]. Dostupné z: <http://www.arslege.pl/wprowadzenie-danych-do-bazy-danych-dna-na-podstawie-zarzadzenia/k180/a17627/>

⁴⁸ Art. 21d. Okres przechowywania próbek danych DNA. . [online]. 5.8.2014 [cit. 2014-08-05]. Dostupné z: <http://www.arslege.pl/okres-przechowywania-probek-danych-dna/k180/a17629/>

- Bylo zastaveno stíhání na základě složení kauce, je možné odstranění po 1 roce

Novela zákona o policii a trestního řádu z roku 2004

Změna zákona upřesňuje některé detaily o odebírání a uchovávání DNA. Měla za cíl efektivnější využívání databáze. Obsahuje především upřesnění průběhu odběru vzorků.

Tato novela nařizuje identifikování osob pouze za použití výsledků testů nekódující DNA. Odběry vzorků DNA z ústních odběrů nebo odběrů kořínků vlasů podezřelých a odsouzených ze závažných trestných činů jsou prováděny bez jejich souhlasu.⁴⁹ Policie dostala možnost odebírat biologické vzorky od mrtvých těl, stejně jako jejich kolegové z celé EU.

Dále je možné zkoumat vzorky z místa činu bez souhlasu soudu, aby mohl být zúžen okruh podezřelých. Každých 10 let je správce databáze povinen automaticky odstranit záznamy v databázi, které podléhají podmínkám vymazání.⁵⁰

Mezinárodní spolupráce

V lednu 2013 bylo zřízeno Národní kontaktní místo pro výměnu informací z databáze DNA mezi Polskem a dalšími státy. Funguje jak pro spolupráci v rámci průmského rozhodnutí Rady evropské Unie, tak pro sdílení dat s úřady USA v systému CODIS.⁵¹

Umožňuje automatické vyhledávání shody údajů, v současnosti s databázemi v Nizozemí, Rakousku, Německu, Španělsku, Litvě, Rumunsku, Francii, České republice, na Slovensku, ve Slovinsku, na Kypru, ve Finsku, Maďarsku, Lotyšsku a Estonsku. Automatické vyhledávání neumožňuje s ohledem na ochranu osobních údajů přímou identifikaci konkrétní osoby, to se provede na zvláštní žádost.⁵²

6.3 RAKOUSKO

Podmínky ukládání vzorků do databáze a jejich odstranění

Rakouská databáze DNA byla založena v roce 1997 a je provozována ministerstvem vnitra. V polovině roku 2010 obsahovala 132.065 záznamů.⁵³ Ukládání vzorků DNA a otisků prstů do databáze

⁴⁹ USTAWA z dnia 17 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy o Policji oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego. [online]. [cit. 2014-08-05]. Dostupné z: <http://isip.sejm.gov.pl/Download?id=WDU2005010007001&type=1>

⁵⁰ Analiza DNA w świetle ustawy z dnia 17 grudnia 2004 roku o zmianie ustawy o Policji oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego. . [online]. 5.8.2014 [cit. 2014-08-05]. Dostupné z: http://arch.pg.gov.pl/upload_doc/000000648.doc

⁵¹ Polska policja uzyskała dostęp do bazy danych DNA Interpolu. . [online]. 5.8.2014 [cit. 2014-08-05]. Dostupné z: http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,5512418,Polska_policja_uzyskala_dostep_do_bazy_danych_DNA.html

⁵² Zespół Bazy Danych DNA. . [online]. 5.8.2014 [cit. 2014-08-05]. Dostupné z: <http://clk.policja.pl/clk/clkp/struktura/zaklad-biologii/65630,Zespol-Bazy-Danych-DNA.html>

⁵³ Bundesministerium für Inneres - Bundeskriminalamt Information zu DNA Datenbanken. [online]. [cit. 2014-07-15]. Dostupné z: http://gerichtsmedizin.at/assets/files/projekte/interpol/gmi_interpol_pressekonferenz20100526_BMI.pdf

a nakládání s nimi upravuje Zákon o policii (SPG). Samotné fungování databáze v něm upraveno není, to stanovují předpisy ministerstva vnitra, pod které databáze patří. Získávání informací DNA řeší §§ 65-67 SPG, regulaci jejich zpracování § 75.

Do databáze jsou vkládány údaje všech odsouzených osob a neznámé vzorky z místa činu, vzorky DNA podezřelých podle pravidel v další kapitole. Od odsouzených má policie právo odebírat vzorky bez jejich souhlasu. Také je oprávněna odebírat vzorky nezletilým a duševně chorým osobám.

Profily pachatelů trestných činů jsou ponechány v databázi neomezeně dlouhou dobu, jejich vzorky DNA jsou odstraněny, když pachatel dosáhne věku 80 let. Profily podezřelých a vzorky DNA mohou být odstraněny v případě propuštění na jejich písemnou žádost ministerstvu vnitra (§ 27 Zákona o ochraně osobních údajů), smazání tedy neprobíhá automaticky. Vzorky z místa činu a z nich vytvořené profily jsou ponechány v databázi do vyřešení případu. Vzorky DNA nezletilých musí být odstraněny do 3 let od jejich získání.⁵⁴

Právní rámec mezinárodní výměny informací z databáze je obsažen v Zákoně o policejní spolupráci a také v Zákoně o ochraně osobních údajů. Rakousko je také jedním ze zakládajících členů Průmské smlouvy.

Novela SPG účinná od července 2014

Právní úprava uchovávání DNA podezřelých osob byla změněna novelou SPG, konkrétně § 67 odst. 1, a to v důsledku nálezu Ústavního soudu sp. zn. G 76/12-7 ze dne 12. března 2013, který původní znění označil za neústavní.⁵⁵ V odůvodnění soud uznal argumentaci stěžovatele, jehož práva byla poškozena paušálním sběrem dat bez zákonného důvodu, stížnost se opírala hlavně o §1 Zákona o ochraně osobních údajů⁵⁶, článek 8 Úmluvy o lidských právech a také o rozsudek ESLP ve věci S. a Marper proti Spojenému Království.

Nově zákon stanoví, že odebrání DNA nebo otisků prstů osoby je možné, pokud je dotyčná osoba podezřelá ze spáchání úmyslného trestného činu s minimální sazbou 1 rok odnětí svobody a vzhledem k povaze nebo provedení činu nebo osobnosti pachatele je důvod se obávat, že bude v nebezpečných útocích pokračovat a zanechávat stopy, které by s použitím původně odebraných vzorků mohly vést k jeho opětovné identifikaci.⁵⁷ Osoba, které je vzorek DNA odebrán, musí být písemně poučena o tom, jak dlouho budou její údaje uchovávány a jaké jsou možnosti jejich smazání.⁵⁸

⁵⁴ Nathan Van Camp & Kris Dierickx, GeneBanc, National Forensic DNA Databases: Socio-Ethical Challenges & Current Practices in the EU 33 (2007)

⁵⁵ Erkenntnis G 76/12-7. [online]. [cit. 2014-07-13]. Dostupné z:

https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Vfgh/JFT_20130312_13G00076_00/JFT_20130312_13G00076_00.pdf

⁵⁶ § 1 DSGVO Grundrecht auf Datenschutz. [online]. [cit. 2014-07-14]. Dostupné z:

<http://www.jusline.at/index.php?cpid=15187b37c475f3e8bfc113aaa6ceb3d4&lawid=66&paid=1>

⁵⁷ § 67 SPG DNA-Untersuchungen. [online]. [cit. 2014-07-15]. Dostupné z:

<http://www.jusline.at/index.php?cpid=ba688068a8c8a95352ed951ddb88783e&lawid=193&paid=67&mvpa=94>

⁵⁸ § 65 SPG Erkennungsdienstliche Behandlung. [online]. [cit. 2014-07-15]. Dostupné z:

<http://www.jusline.at/index.php?cpid=ba688068a8c8a95352ed951ddb88783e&lawid=193&paid=65&mvpa=91>

Původní znění zákona neobsahovalo konkretizaci trestného činu, ze kterého byla osoba podezřelá, vzorky mohly být odebírány všem osobám podezřelým ze spáchání „nebezpečného útoku“.⁵⁹

Smlouva mezi USA a Rakouskem

Rakousko uzavřelo podobně jako Německo dvoustrannou dohodu s USA posílení spolupráce v prevenci a boji proti zločinu, která zahrnuje i přístup USA do rakouské databáze DNA.⁶⁰ Smlouva byla uzavřena v roce 2010. Obsah smlouvy je podobný, rakouská strana přes své stížnosti ke znění dohody mnoho změn nevyjednala. Smlouva byla podepsána krátce poté, co USA pohrozily Rakousku vyřazením z Visa Waiver Program⁶¹, který umožňuje cizincům pobyt v USA za účelem turistiky nebo obchodu po dobu nepřesahující 90 dnů bez nutnosti vyřízení víza.

I v této smlouvě platí základní princip, že vyhledávání shody profilů DNA probíhá automaticky a pokud je shoda nalezena, musí být podána žádost k získání dalších informací. V oblasti ochrany osobních údajů poskytuje smlouva například tyto obecné záruky:

- Data budou uchovávána pouze po nezbytně nutnou dobu pro konkrétní úkony, ke kterým byla poskytnuta
- Odpovědnost a právní kontrola zpracování a uchování dat je svěřena nezávislým úřadům nebo soudům stran dohody podle vnitrostátního práva této strany
- Na žádost strany poskytující data je druhá strana povinna opravit, zablokovat nebo smazat data v konkrétním případě, kdy bylo porušeno právo vyplývající z této smlouvy nebo z práva státu poskytujícího data

Strana poskytující data může v souladu s vnitrostátním nebo mezinárodním právem klást podmínky na způsob použití dat v konkrétních případech, navíc data mohou být použita pouze k:

- Vyšetřování trestných činů
- Prevenci hrozby vážného narušení veřejného pořádku
- Jiný důvod se svolením strany poskytující data v souladu s jejím vnitrostátním právem

Výhrady rakouské vlády směřovaly k podobným oblastem jako u německé dohody:

- Americká strana nezaručuje zdaleka stejnou možnost individuální obrany osob, jejichž data budou do USA poskytnuta, jako země EU.
- Právní úprava regulující fungování úřadů, které mají přístup k datům, není vždy obsažena v zákoně a může být kdykoli změněna

⁵⁹ Jako nebezpečný útok se rozumí podle § 16 SPG ohrožení právem chráněného statku protiprávním uskutečněním skutkové podstaty soudně trestaného jednání, jež bylo vykonáno s úmyslem a není stíhán pouze na žádost (domáhání se) jednoho z účastníků, pakliže se o trestní skutkovou podstatu.

⁶⁰ Agreement between the Government of the Republic of Austria and the Government of the United States of America On Enhancing Cooperation in Preventing and Combating Serious Crime. [online]. [cit. 2014-07-15]. Dostupné z: http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXIV/I/I_01388/imfname_229301.pdf

⁶¹ Austrian reservations. [online]. [cit. 2014-07-15]. Dostupné z: <http://www.daten-speicherung.de/index.php/leaked-cables-u-s-bullying-europe-into-transatlantic-biometrics-matching/>

- Některé americké prostředky ochrany, které mají občané USA, nejsou dostupné pro občany EU.

6.4 VELKÁ BRITÁNIE

Situace do května 2012

Donedávna měla Velká Británie jednu z nejrozsáhlejších databází DNA na světě. Tato databáze, oficiálně nazvaná UK National Criminal Intelligence DNA Database (NDNAD) vznikla v roce 1995. V březnu 2012 databáze obsahovala 5 950 612 jedinečných profilů. Přibližně 30 000 profilů je přidáváno každý měsíc. Vzorky DNA jsou získávány z místa trestného činu, odebírány podezřelým a, v Anglii a Walesu, odebírány komukoli, kdo je zatčen a zadržen na policejní stanici. Současná databáze obsahuje 400 000 vzorků DNA z míst činu.

Hlavní důvod, proč je databáze Velké Británie tak rozsáhlá je dřívější nemožnost odstranit z ní jednou zadaný profil, a to i v případech, kdy osoba byla zproštěna viny nebo byla obvinění proti ní stažena. Od roku 2004 byl každé osobě bez rozdílu věku zadržené za „zaznamenanatelný“⁶² trestný čin odebrán vzorek DNA. Profil osoby zůstával v databázi *trvale*. Povaha činu, věk pachatele nebo zproštění viny nebyly relevantní. V roce 2012 obsahovala databáze 24 000 profilů osob ve věku mezi 10 a 17 lety, které byly zadrženy, ale nikdy nebyly odsouzeny za trestný čin.⁶³

Anglie, Wales a Severní Irsko

Zákon o pořádku a spravedlnosti povoloval uchování profilu DNA osob obviněných nebo usvědčených ze „zaznamenanatelných“ trestných činů. Všechny profily DNA získané z místa činu jsou uchovány v NDNAD. Vzorky odebrané z místa činu a profily z nich jsou uchovávány dokud identifikována osoba, které patřily. Zákon o policejních důkazech opravňoval policisty k odebírání „neintimních“ vzorků od podezřelých bez jejich svolení (například vlasů).⁶⁴ Zákon o pořádku a spravedlnosti změnil definici těchto odběrů a přidal k nim i odebírání vzorků získaných výtěry z úst podezřelých, čímž značně rozšířil jejich pravomoci. Navíc umožňoval odběr vzorků od nezletilých nad 10 let věku a od duševně nemocných osob.⁶⁵

Skotsko

⁶² „Zaznamenanatelný“ trestný čin je takový TČ, pro který musí policie uchovat záznam. Obecně jsou to všechny činy, za které je možné udělit trest odnětí svobody. Jedná se ale i některé činy, za které je možné uložit jen jiné tresty, například ožebření.

⁶³ MANDARA, Alyssa. Compulsory Collection and Retention of DNA Upon Arrest: Fourth Amendment Implications. 2013.

⁶⁴ Criminal Justice and Police Act 2001. [online]. [cit. 2014-06-22]. Dostupné z: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2001/16/part/3/crossheading/fingerprints-and-samples>

⁶⁵ DNA retention Stockpiling of innocents' DNA. [online]. [cit. 2014-06-22]. Dostupné z: <http://www.liberty-human-rights.org.uk/human-rights/privacy/dna-retention>

Pravidla pro odběr vzorků DNA podezřelým jsou ve Skotsku odlišná od ostatních částí Spojeného království. Rozdíl byl před rokem 2012 především v tom, že u osob zadržených a následně osvobozených nebo zbavených obvinění musí být neprodleně odstraněn profil DNA. Záznamy nevinných osob se ukládaly pouze v případech obvinění z násilných či sexuálních útoků a to pouze na 3 roky, po dohodě s policií se tato doba mohla prodloužit maximálně o dva další roky.⁶⁶ Vzorky z místa činu jsou uchovávány do vytvoření profilu, ale nejsou zařazeny do databáze, dokud není provedeno jejich přiřazení k osobě. Skotsko má svoji databázi, ze které ovšem odesílá data do NDNAD, která tedy obsahuje téměř všechny profily ze Spojeného Království.

Rozhodnutí ESLP ve věci S a Marper proti UK

Stěžovatelé byli v tomto případě obviněni ze spáchání trestných činů, avšak jeden z nich byl zproštěn obvinění a stíhání druhého bylo zastaveno. Oba požádali o vymazání svých dat z NDNAD, jejich žádost byla odmítnuta příslušnými orgány a následně i soudy a Sněmovnou lordů.⁶⁷

Soud nesouhlasil s britskými orgány především v automatickém a blanketním shromažďování dat v Anglii a Walesu. Uchovávání dat bez rozlišování povahy trestného činu a jeho závažnosti soud označil za neslučitelné se článkem 8 Úmluvy. Dále soud nepřipustil setrvání tehdejšího stavu legislativy proto, že doba uchovávání dat byla neomezená, neexistovala možnost přezkumu oprávnění uchování dat nezávislým orgánem podle předem daných kritérií, s daty odsouzených osob bylo nakládáno stejně jako s daty nevinných.

Soud neuznal argumentaci vlády, že pravomoc uchovávat se vztahuje na všechny otisky prstů a vzorky odebrané od osob v souvislosti s vyšetřováním trestného činu a neodvisí od viny či nevin. Vláda také uvedla, že data byla odebrána v souladu se zákonem a jejich účelem je předcházení trestné činnosti a co nejvyšší míra jejího objasnění. Soud však nepovažoval tento účel za slučitelný s povinností odstraňovat data osvobozených osob na jejich žádost. Vláda neuspěla ani s argumentem, že uchování dat nemá přímý účinek na dotčené osoby, podle soudu nezáleží na tom, zda data budou v budoucnu použita, zásahem do osobnostních práv je samotné jejich zadržování.⁶⁸

V Británii vedl rozsudek k diskuzím o přijetí nové legislativy, která by omezila masové uchovávání dat v NDNAD hlavně v oblastech:

- trvalého uchování vzorku DNA od každé zadržené osoby
- nedostatečné kontroly využívání databáze

⁶⁶ The DNA database in Scotland. [online]. [cit. 2014-06-22]. Dostupné z: <http://www.genewatch.org/sub-539489>

⁶⁷ Case of S. and Marper v. the United Kingdom. [online]. [cit. 2014-07-06]. Dostupné z: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-90051#\(itemid%22:%22001-90051%22\)](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-90051#(itemid%22:%22001-90051%22))

⁶⁸ KMEC, Jiří. Evropský soud pro lidská práva listopad a prosinec 2008. *Soudní rozhledy*. 2009, č. 2.

- nezadržitelného rozšiřování obsahu databáze, které nevedlo k výraznému zvýšení objasňenosti kriminality

Změny související s případem S a Marper proti UK

V květnu 2009 Britská vláda vydala deklaraci, ve které se zavázala přizpůsobit svoji legislativu v soulad us rozhodnutím Evropského soudu pro lidská práva v případě S a Marper proti UK.⁶⁹⁷⁰ V důsledku rozhodnutí by mělo být odstraněno asi 850 000 profilů z databáze.

- Likvidace původních vzorků DNA poté, co je vytvořen profil
- Po 12 letech: Automatické smazání profilů nevinných zadržených osob v podezření na spáchání násilného nebo sexuálního zločinu
- Po 6 letech: Automatické smazání profilů nevinných zadržených osob v podezření na spáchání jiného trestného činu
- Neomezené uchování vzorků DNA a otisků prstů osob, které byly odsouzeny za „zaznamenatečný“ trestný čin
- Odstranění profilů nevinných mladistvých osob, které byly zadrženy. Budou odstraněny, až tyto osoby dosáhnou věku 18 let.
- Odstranění přibližně 850 000 profilů, které tato pravidla postihují, a to do dvou let

Těmito návrhy se Spojené království jako celek přiblížilo skotskému modelu.

Protection of Freedoms Act z května 2012⁷¹

V roce 2010 nově vzniklá koaliční vláda slíbila změny režimu uchovávání profilů DNA. Změny byly souhrnně označeny jako „Protection of Freedoms act 2012“ (Zákon o ochraně svobod), účinnost nastala 31. října 2013. Tento zákon konečně zavedl povinné zničení profilů DNA a otisků prstů osob, které byly zadrženy pro podezření z trestné činnosti, ale nebyly odsouzeny, a zároveň se na ně nevztahovala některá z výjimek níže. Zároveň zákon nařídil zničení dat, která jsou v databázi po jeho účinnosti a nesplňují jeho nové podmínky. Podle výroční zprávy databáze bylo vymazáno více než 1,7 milionu profilů.⁷²

⁶⁹ Time limits on innocent DNA data. [online]. [cit. 2014-06-22]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/8037042.stm

⁷⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. prosince 2008, sp. zn. [2008] ECHR 1581

⁷¹ Protection of Freedoms Act 2012. [online]. [cit. 2014-06-22]. Dostupné z: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/9/contents>

⁷² NATIONAL DNA DATABASE STRATEGY BOARD ANNUAL REPORT. [online]. [cit. 2014-06-22]. Dostupné z: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/252885/NDNAD_Annual_Report_2012-13.pdf

Oddíl 20 zákona zavádí nezávislý úřad Komisaře pro uchování a použití biometrických materiálů (Biometrický komisař). Současný komisař je Alastair MacGregor. Rozhoduje především o zadržení profilu DNA zadržených nevinných osob až na 3 roky na žádost policie. Rozhodnutí o každém profilu musí učinit ve lhůtě 28 dnů.⁷³

V případech, kdy pravidla nařizují vymazání profilu DNA a otisků prstů osoby z databáze, zákon povoluje zkoumání profilu a otisků získaných na místě činu. Po ukončení výzkumu jsou údaje odstraněny, pokud nedojde ke shodě. Tehdy dojde k jejich uchování po dobu vyšetřování a k případnému dalšímu uchování podle výsledků podle pravidel níže uvedených.⁷⁴

Zákon stanovuje následující pravidla pro uchování profilů odsouzených osob:

- Trvale od pachatelů „zaznamenatečných“ a „kvalifikačních“⁷⁵ trestných činů
- Trvale od pachatelů „menších“⁷⁶ trestných činů
- 5 let při prvním odsouzení pro pachatele „menších“ trestných činů mladší 18 let, neomezeně při druhém odsouzení

Následující pravidla platí pro uchování profilů a otisků prstů neodsouzených osob:

- 3 roky, 2 roky navíc pokud to připustí soudce (nebo neomezeně, pokud byla dříve odsouzena za „kvalifikující“ trestný čin)
- 3 roky pokud to povolí komisař pro biometrii, 2 roky navíc pokud to povolí soudce (nebo neomezeně, pokud byla dříve odsouzena za „kvalifikující“ trestný čin)
- Neuchování záznamu osoby obviněné z „menšího“ trestného činu (nebo neomezeně, pokud byla dříve odsouzena za „kvalifikující“ trestný čin)
- 2 roky uchování záznamu osoby, které byla uložena pokuta za rušení pořádku (Penalty notice for disorder)

6.5 USA

System databází

Spojený systém DNA databází (CODIS), provozovaný FBI, umožňuje federálním, státním a regionálním laboratorům uchovávat a porovnávat profily DNA elektronicky, tím najít spojení mezi více trestnými činy a porovnat vzorky s daty pachatelů nebo zatčených, což usnadní vyšetřování. Jedním

⁷³ Protection of Freedoms Act 2012: how DNA and fingerprint evidence is protected in law. [online]. [cit. 2014-06-22]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/protection-of-freedoms-act-2012-dna-and-fingerprint-provisions/protection-of-freedoms-act-2012-how-dna-and-fingerprint-evidence-is-protected-in-law#nref:4>

⁷⁴ The UK Police National DNA Database. [online]. [cit. 2014-06-22]. Dostupné z: <http://www.genewatch.org/sub-539478>

⁷⁵ „Kvalifikační“ trestný čin je takový, který je v části 65A Criminal Evidence Act 1984 (násilné a sexuální trestné činy, terorismus, loupež atd.)

⁷⁶ „Menší“ trestný čin je „zaznamenatečný“ čin, který ale zároveň není „kvalifikační“

z prvků CODIS je Národní systém DNA (The National DNA Index System, NDIS).⁷⁷ Všechny státy a FBI v současnosti uchovávají vzorky DNA i profily z nich vytvořené v databázích, které jsou součástí NDIS. Liší se kritéria odběru vzorků a přidávání profilů do databází v jednotlivých státech, kritéria uchovávání dat i podmínky jejich odstranění.

Podle statistik FBI bylo v databázích v červnu 2014 přes 11 milionů záznamů.⁷⁸ USA v nich tedy mají nejvíce profilů na světě, více profilů v databázi na jednoho obyvatele je jen ve Spojeném Království.

Právní úprava

Zákon o identifikaci pomocí DNA (The DNA Identification Act) z roku 1994 povoluje, aby byly záznamy o identitě uchovány od osob:⁷⁹

- Odsouzených za trestné činy (liší se v jednotlivých státech podle předpisu pro databázi každého státu)
- Neznámých, které zanechaly stopu na místě činu
- Neidentifikovaných zemřelých osob

DNA Backlog Elimination Act z roku 2000⁸⁰ umožnil federálním úřadům odebírat vzorky DNA lidem odsouzeným za zločiny⁸¹ jako: vražda, zabití, znásilnění (a podobné TČ), mučení, otroctví, únos, loupež a podobně. Dále zákon vyžaduje, aby laboratoře měly postupy, kterými osoby mohou žádat o vymazání z databáze, pokud byl zrušen rozsudek o jejich vině. Tento zákon novelizuje DNA Identification Act.

Další předpis je U.S.A. Patriot Act z roku 2001, který přidal k seznamu trestných činů, na které dopadají účinky předchozího zákona, ještě teroristické zločiny, všechny trestné činy spáchané násilím⁸² a pokusy o zločinné spolčení ke spáchání teroristického činu.

V roce 2004 byl přijat Justice for All Act. Ten rozšířil seznam trestných činů pro odebírání DNA podle Patriot Act na každý zločin podle federálního zákona.⁸³ Dále umožňuje uchování profilů DNA v NDIS od osob, které byly obžalovány, přestože později nebyly odsouzeny. Podle zákona nesmí být shromažďovány profily osob, které nebyly obžalovány nebo které poskytly vzorky dobrovolně, aby bylo vyloučeno jejich podezření.

⁷⁷ Frequently Asked Questions (FAQs) on the CODIS Program and the National DNA Index System. [online]. [cit. 2014-07-24]. Dostupné z: <http://www.fbi.gov/about-us/lab/biometric-analysis/codis/codis-and-ndis-fact-sheet>

⁷⁸ CODIS—NDIS Statistics. [online]. [cit. 2014-07-25]. Dostupné z: <http://www.fbi.gov/about-us/lab/biometric-analysis/codis/ndis-statistics>

⁷⁹ 42 U.S. Code § 14132 - Index to facilitate law enforcement exchange of DNA identification information. [online]. [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/42/14132>

⁸⁰ 42 U.S. Code § 14135 - The Debbie Smith DNA Backlog Grant Program. [online]. [cit. 2014-07-24]. Dostupné z: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/42/14135>

⁸¹ Trestné činy se sazbou více než jeden rok odnětí svobody podle 18 U.S. Code § 3559 - Sentencing classification of offenses. [online]. [cit. 2014-07-24]. Dostupné z: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/3559>

⁸² 18 U.S. Code § 16 - Crime of violence defined. [online]. [cit. 2014-07-24]. Dostupné z: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/16>

⁸³ Legislation Affecting the Federal DNA Database Unit. [online]. [cit. 2014-07-24]. Dostupné z: <http://www.fbi.gov/about-us/lab/biometric-analysis/federal-dna-database/legislation-affecting-the-federal-dna-database-unit>

Legislativa byla dále rozšířena v roce 2005 o DNA Fingerprint Act⁸⁴, ten přidal k povinným odběrům vzorků i osoby, které jsou zatčeny v podezření na spáchání výše uvedených činů, a na cizince zadržené úřady USA. Informace o těchto osobách vláda získává do databází a Attorney General vydává regulace tohoto sběru a vyžadovat jeho provádění i po dalších úřadech, například po imigračních úřadech. Attorney General, ředitelství věznic i další příslušné úřady odesílají vzorky FBI, který z nich vytváří profily. Federální a státní úřady poskytují profily ze svých databází do NDIS, ve kterých poté vyhledává FBI pomocí programu CODIS.⁸⁵ Tento zákon, stejně jako oba předchozí, novelizoval DNA Backlog Elimination Act. Zákon vyžaduje, aby laboratoře měly postupy, kterými osoby mohou žádat o vymazání z databáze, pokud byly zproštěny obvinění.

Následující rok byla schválena novela The Violence Against Women Act⁸⁶ z roku 1994. Zákon umožňuje přidat profil DNA osoby zadržené při podezření na domácího násilí (často se jedná o zadržení více osob, například obou manželů) do databáze ve stejnou dobu, kdy jsou odebrány otisky prstů. Dříve nemohly být vzorky DNA nahrány před obviněním ze spáchání trestného činu. Zákon zachovává právo být vymazán z databáze při propuštění nebo při zbavení obvinění, ale povinnost konat v tomto případě přesouvá na zadržanou osobu, která musí podat žádost o vymazání a doložit listiny dokládající, že všechna obvinění byla stažena.

Adam Walsh Child Protection and Safety Act z roku 2006 zakládá zvláštní databázi pro sexuální trestné činy, která využívá z databází DNA údaje o pachatelích těchto trestných činů. Pachatelé musí odevzdat vzorek DNA i zpětně, pokud spáchali čin před účinností tohoto zákona.

Situace na státní úrovni

Vzorky musí poskytnout:⁸⁷

- Zadržené osoby ve 28 státech, počet států odebírajících těmto osobám vzorky se od roku 2008 více než zdvojnásobil. 10 z nich požaduje odběr pouze na základě obžaloby nebo předběžného rozhodnutí soudu. V každém státě je však jiný výčet trestných činů, při kterých se vzorek povinně odebírá
- Ve všech státech všichni odsouzení za zločin (felony), i za všechny sexuální trestné činy
- Odsouzení za přečiny (misdemeanor) ve 12 státech
- Mladiství ve 28 státech

Uchování a vymazání záznamů:

---

⁸⁴ 42 U.S. Code § 14135a - Collection and use of DNA identification information from certain Federal offenders. [online]. [cit. 2014-07-24]. Dostupné z: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/42/14135a>

⁸⁵ Compulsory Collection and Retention of DNA Upon Arrest: Fourth Amendment Implications. [online]. [cit. 2014-07-25]. Dostupné z: http://scholarship.shu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1160&context=student_scholarship

⁸⁶ VAWA and Privacy. [online]. [cit. 2014-07-24]. Dostupné z: <http://epic.org/privacy/dv/vawa.html>

⁸⁷ DNA Laws Database. [online]. [cit. 2014-07-25]. Dostupné z: <http://www.ncsl.org/research/civil-and-criminal-justice/dna-laws-database.aspx>

- Nejvyšší soud v roce 2013 v rozsudku Maryland v. King⁸⁸ rozhodl, že zákon státu Maryland, který povoluje odběr vzorku DNA po zadržení v podezření na spáchání zločinu, je v souladu s Ústavou, konkrétně jejím čtvrtým dodatkem. Tento zákon zároveň nařizuje automatické vymazání záznamu, pokud se osobě neprokáže vina. Nejvyšší soud zatím bohužel neřešil přímo otázku, zda je protiústavní uchovávání vzorků DNA, případně za jakých podmínek.
- Ve většině států, které získávají vzorky při zadržení, není vymazání záznamů nevinných osob automatické, v 7 z těchto 28 států musí dotyčná osoba podat žádost.⁸⁹
- Kritéria pro dobu uchovávání vzorků se v jednotlivých státech liší od okamžitého vymazání při nepoužitelnosti vzorku, přes několikaleté skladování, až po trvalé uchování u některých trestných činů.⁹⁰

---

⁸⁸ Maryland v. King. [online]. [cit. 2014-07-25]. Dostupné z: http://www.supremecourt.gov/opinions/12pdf/12-207_d18e.pdf

⁸⁹ United States, CODIS. [online]. [cit. 2014-07-25]. Dostupné z: http://dnapolicyinitiative.org/wiki/index.php?title=United_States

⁹⁰ Introduction and Summary of Findings. Council For Responsible Genetics [online]. [cit. 2014-07-25]. Dostupné z: <http://www.councilforresponsiblegenetics.org/dnadata/exec.html>